

Daniel

Daniel a jeho druhové

1 Ve třetím roce kralování **Jójakíma**, krále judského, přitáhl **Nebúkadnesar**, **babylónský král**, k Jeruzalému a oblehl jej. ²Panovník **Hospodin mu vydal** do rukou judského krále Jójakíma a část **nádob** z Božího domu. Nebúkadnesar je dopravil do země Šineáru, **do domu svého božstva**; nádoby dal dopravit do klenotnice svého boha.

³Pak rozkázal král Ašpenazovi, vrchnímu nad dvořany, aby přivedl z Izraelců, a to z královského potomstva a ze šlechty, ⁴jinochy bez jakékoli vady, pěkného vzhledu, zběhlé ve veškeré moudrosti, kteří si osvojili poznání, rozumějí všemu vědění a jsou schopni stávat v královském paláci a naučit se **kaldejskému písemnictví a jazyku**. ⁵Král pro ně určil každodenní přiděl **z královských lahůdek** a z vína, které pil při svých hodech, a dal je vychovávat po tři roky. Po jejich uplynutí měli stávat před králem. ⁶Z Judejců byli mezi nimi **Daniel, Chananjáš, Mišael a Azarjáš**. ⁷Velitel dvořanů jim změnil jména: Danielovi dal jméno **Beltšasar**, Chananjášovi Šadrak, Mišaelovi Měšak a Azarjášovi Abed-nego.

⁸Ale Daniel si předsevzal, že **se neposkvrní** královskými lahůdkami a vínem, které pil král při svých hodech. Požádal velitele dvořanů, aby se nemusel poskvrňovat. ⁹A Bůh dal Danielovi dojit **u velitele dvořanů milosrdenství a slitování**. ¹⁰Velitel dvořanů však Danielovi řekl: „Bojím se krále, svého pána, který vám určil pokrm a nápoj. Když uvidí, že jste v tváři přepadlejší než jinoši z vašich řad, připravíte mě u krále o hlavu.“

1:1–21 Uchování rituální čistoty. Prorok uvozuje kontext své knihy vyprávěním osobní historie (své i svých přátel) zajetí, vzdělání, věrnosti Bohu a služby králi Nebúkadnesarovi.

1:1–6:28 Vyprávění. První část knihy vyzdvihuje jednak Boží absolutní svrchovanost nad královstvem tohoto světa, jedna upřímnou odevzdanou věrnost Bohu, kterou Daniel a jeho přátelé projevovali. Daniel chtěl svým čtenářům vštípit přesvědčení, že přestože Boží lid někdy trpívá pronásledování, králové a království povstávají a hrouť se podle Božích záměrů. Daniel také učí, že Bůh se hojně odmění těm, kdo jemu, Danielovi, věnují pozornost coby Božímu mluvčímu. Tento materiál je rozdělen do šesti navzájem nezávislých vyprávění, každé v jedné kapitole a každé obsahující nějaký zázrak: Uchování rituální čistoty Danielem a jeho přáteli (**1:1–21**); Nebúkadnesarův sen (**2:1–49**); záchrana z ohnivé pece (**3:1–30**); Nebúkadnesarův druhý sen (**4:1–37**); soud nad Beltšasarem (**5:1–31**) a záchrana Daniela ze lví jámy (**6:1–28**).

1:1 Jójakím. Tj. 605 př.Kr.; téhož roku, kdy Nebúkadnesar porazil asyrsko-egyptskou koalici v bitvě u Karchemiše (**Jr 46:2**) a zahájil tak mezinárodní vzestup Babylónu k moci. Po bitvě u Karchemiše Nebúkadnesar zaútočil na Jójakíma (**2Kr 24:1–2**; **2Pa 36:5–7**) a zajal Daniela a jeho přátele. To byla první ze tří Nebúkadnesarových invazí do Judska. Druhá nastala roku 597 př.Kr. (**2Kr 24:10–14**) a třetí 587 př.Kr. (**2Kr 25:1–24**). Zdánilovou diskrepanci mezi **Da 1:1** a **Jr 25:1** a **Jr 46:2** (kde Jeremjáš umísťuje Nebúkadnesarův útok na Jójakíma do Jójakímova čtvrtého roku místo třetího) lze objasnit rozdílem mezi babylónským a židovským systémem chronologie. V babylónském systému, který používá Daniel, byl první rok vlády panovníka považován za „korunovační rok“ a vládla samotná se počítala až od prvního dne měsíce Nisan následujícího roku.

Nebúkadnesar, babylónský král. Nebúkadnesar přivedl Babylóňany k vítězství u Karchemiše v roce 605 př.Kr. coby korunní princ a velitel armády. Krátce po tomto vítězství se ujal babylónského trůnu po smrti svého otce Nabopolasara (626–605 př.Kr.). Nebúkadnesarova vláda (605–562 př.Kr.) tvoří většinu historického pozadí biblických knih Jeremjáš, Ezechiel a Daniel.

1:2 Hospodin ... vydal. Porážka Izraele Babylónem není vysvětlitelná jen pouhou vojenskou a politickou analýzou oné doby. Bůh vždy jednal svrchovaně v záležitostech národů. Babylóňany použil jako nástroj potrestání svého vlastního lidu za porušení smluvních závazků

(**2Kr 17:15**; **2Kr 17:18–20**; **2Kr 21:12–15**; **2Kr 24:3–4**).

Nádob. Odkaz na nádoby z vypleněného chrámu, nikoliv zajatců. Deportace proběhly ve třech vlnách: První roku 605 př.Kr., kdy mezi odvezenými byl i Daniel; druhá roku 597 př.Kr., zahrnovala i Ezechiela. Třetí deportace, při které Babylóňané zničili Jeruzalém a chrám, nastala roku 586 př.Kr.

Do domu svého božstva. Hlavní božstvo babylónského panteonu byl Marduk (srv. **Jr 50:2**).

1:4 Kaldejskému písemnictví a jazyku. Babylónská literatura byla psána komplikovaným sumérským a akkadským slabičným klínovým písmem primárně na hliněných tabulkách. Těchto dochovaných tabulek existují tisíce. Studium této literatury seznámilo Daniela a jeho přátele s polyteistickým světovým názorem Babylóňanů, plného kouzlení, čarodějnictví a astrologie. Mluvený jazyk pro běžné použití byla nicméně aramejšina (srv. **2:4**), psaná snadno osvojitelným abecedním systémem.

1:5 Z královských lahůdek. Později se Jójakímovi dostalo stejného zaopatření (**2Kr 25:27–30**).

1:6 Daniel, Chananjáš, Mišael a Azarjáš. Charakteristická hebrejská jména. Dvě z nich obsahují prvek EL, znamenající „Bůh“, a dvě JAH, což je zkratka osobního Božího jména, které překládáme jako „Hospodin“. Daniel znamená „Můj soudce je Bůh“, Chananjáš „Hospodin je milostivý“, Mišael „Kdo je jako Bůh?“ a Azarjáš „Hospodin mi pomáhá“.

1:7 Beltšasar, Chananjášovi Šadrak, Mišaelovi Měšak a Azarjášovi Abed-nego. Přesný význam těchto jmen je předmětem diskusí. Převažují tyto názory: Beltšasar: *Bel* [jiné jméno pro Marduka, hlavního boha babylónského panteonu] *chraň jeho život* nebo *Paní, ochraňuj krále*; Šadrak: *Velice se bojím (Boha)* nebo *Přikázání Aku* [sumérského měsíčního boha]; Měšak: *Jsem bezvýznamný* nebo *Kdo je to, co Aku?*; Abed-nego: *Služebník zářícího*.

1:8 Se neposkvrní. Důvod, pro který byl Daniel přesvědčen, že by ho králův pokrm poskvrnil, není uveden. Pravděpodobně jídlo znamenalo porušení dietních předpisů Mojžíšova zákona (**Lv 11:1–47**), zakazujících konzumaci vepřového nebo masa nezbařeného krve (**Lv 17:10–14**). Také mohlo zahrnovat pokrmy, obětované babylónský modlám.

1:9 U velitele dvořanů milosrdenství a slitování. Danielův osud v mnohém připomíná Josefův příběh (**Gn 39–41**).

¹¹Daniel tedy navrhl opatrovníkovi, kterého určil velitel dvorů nad Danielelem, Chananjášem, Mišaelem a Azarjášem: ¹²„Zkus to se svými služebníky po **deset** dní. Ať nám dávají k jídlu zeleninu a k pití vodu. ¹³Potom porovnáš vzhled náš a vzhled jiných, kteří jedli královské lahůdky, a učiň se svými služebníky podle toho, co uvidíš.“ ¹⁴Opatrovník je v té věci **vyslyšel** a zkusil to s nimi po deset dní.

¹⁵Po uplynutí deseti dnů se ukázalo, že **jejich vzhled je lepší**; byli statnější než ostatní jinoši, kteří jedli královské lahůdky. ¹⁶Opatrovník tedy odnášel jejich lahůdky a víno, které měli pít, a dával jim zeleninu. ¹⁷A Bůh dal těm čtyřem jiným vědění a zběhlost ve veškerém písemnictví a **moudrosti**. Danielovi dal nadto porozumět všem **viděním a snům**.

¹⁸**Po uplynutí doby**, kdy podle králova nařízení měli být předvedeni, přivedl je velitel dvorů před Nebúkadnesara. ¹⁹Král s nimi rozmlouval a žádný mezi nimi nebyl shledán takový jako Daniel, Chananjáš, Mišael a Azarjáš. Proto stávali před králem. ²⁰Pokud šlo o porozumění moudrosti, které od nich král vyžadoval, shledal, že **desetkrát** předčí všechny **věšce a zaklínače**, kteří byli v celém jeho království.

²¹A Daniel tam zůstal až do **prvního roku vlády krále Kýra**.

Nebúkadnesarův sen

2 **Ve druhém roce** svého kralování měl Nebúkadnesar sen. **Rozrušil se** a nemohl spát. ²Král tedy rozkázal zavolat **věšce, zaklínače, čaroděje a hvězdopravce**, aby mu pověděli, co se mu zdálo. I přišli a postavili se před králem. ³Král jim řekl: „Měl jsem sen a jsem rozrušen; chci ten sen znát.“

⁴Hvězdopravci promluvili ke králi **aramejsky**: „Králi, navěky buď živ! Pověz svým služebníkům ten sen a my ti sdělíme výklad.“

⁵Král hvězdopravcům odpověděl: „Mé slovo je příkaz: **Jestliže mi neoznámíte sen** a jeho výklad, budete rozsekáni na kusy a z vašich domů se stane hnojiště. ⁶Jestliže mi však sen a jeho výklad sdělíte, dostane se vám ode mne darů, odměny a velké pocty. Sdělte mi tedy sen a jeho výklad!“

⁷Odpověděli znovu: „Ať král poví svým služebníkům sen a my sdělíme výklad.“

⁸Král odpověděl: „Já vím jistě, že chcete získat čas, protože vidíte, že mé slovo je příkazem: ⁹Jestliže mi ten sen neoznámíte, čeká vás jediný rozsudek. Domluvili jste se, že mi budete říkat lživé a zlé věci, dokud se nezmění čas. A proto mi řekněte ten sen a poznám, že jste schopni sdělit mi i výklad.“

¹⁰Hvězdopravci králi odpověděli: „Není na zemi člověka, který by dovedl sdělit to, co král rozkázal. Nadto žádný velký a mocný král nežádal od žádného věšce, zaklínače nebo hvězdopravce takovou věc. ¹¹Věc, kterou král žádá, je těžká a není nikoho jiného, kdo by ji králi sdělil, **mimo bohy**, kteří nepřebývají mezi smrtelníky.“

1:12 Deset. Často se symbolickým významem dokonalosti nebo plného počtu. **!!! DOPSAT !!!** Abrahamova přímluva za Sodomu, poznámka nebo článek.

1:14 Vyslyšel. Daniel neslibil, že se v případě zchátralejšího zevnějšku přizpůsobí a poslechnou nařízení v rozporu s Božím Zákonem. Je možné (a ve světle dalších kapitol i docela pravděpodobné), že už tehdy byli rozhodnutí neposlechnout bezbožného vladaře a raději zemřít, než zkompromitovat víru.

1:15 Jejich vzhled je lepší. Bůh Danielovi a jeho přátelům požehnal pro jejich věrnost Božímu Slovu (**Dt 8:3; Mt 4:4**). Nepřál jim smrt, která by je nejspíše čekala, kdyby byl správce s výsledkem nespokojen, a oni by přesto na svém odmítání rituálně nečisté stravy trvali (srv. **pozn. 14**).

1:17 Moudrost. Danielova moudrost se stala příslovecnou ještě za jeho života; Ezechiel říká králi Týru ironicky, že je moudřejší nad Daniela (**Ez 28:3**).

Viděním a snům. Daniel převyšoval i své přátele schopností interpretovat sny, pro kterou byl vyvýšen nade všechny ostatní, podobně jako kdysi Josef u faraonova dvora (**Gn 40:8; Gn 41:16**).

1:18 Po uplynutí doby. Po třech letech, zmíněných ve **v. 5**.

1:20 Desetkrát. viz (**pozn. 12**).

Věšce a zaklínače. První výraz se vyskytuje také v **Gn 41:8, 24** a **Ex 7:11**; druhý se objevuje pouze zde a v **2:2**. Srv. (**pozn. Gn 41:8**). **!!! DOPSAT !!!**

1:21 Prvního roku vlády krále Kýra. Tj. Kýrovy vlády nad Babylónem, tedy 539 př.Kr. Daniel v roce 537 př.Kr. dosud žil (**10:1**); dožil se návratu Judejců ze zajetí do Země.

2:1–49 Nebúkadnesarův první sen. Daniel ve službách krále (mimo

jiné) interpretoval jeho sny, což odhaluje nejen, že byl (Daniel) zahrnut Božím požehnáním, ale také že Bůh směřoval historii k nastolení svého království.

2:1 Ve druhém roce. První rok výcviku Daniela a jeho přátel byl zároveň Nebúkadnesarův „korunovační rok“. Druhý a třetí rok výcviku byl první a druhý rok Nebúkadnesarovy vlády. Mezi tímto tvrzením a dokončením tříletého výcviku mladíků (**1:5**) není žádná diskrepance: První Nebúkadnesarův rok byl Babylónany považován za „korunovační rok“ a druhý a třetí rok Danielovy výuky za první a druhý Nebúkadnesarovy vlády (viz **pozn. 1:1**).

Rozrušil se. Na Starém Blízkém Východě bylo běžné mít za to, že božstva promlouvají k lidem také skrze některé (hlavně velmi živé) sny. Nebúkadnesarovo zneklidnění je pochopitelné; poselství shůry mělo implikace pro budoucnost království. Zapomenutí snu bylo považováno za hněv božstva vůči adresátovi.

2:2 Věšce, zaklínače, čaroděje a hvězdopravce. Viz **pozn. 1:20**.

2:4 Aramejsky. Odsud až po konec kapitoly 7 je text psán aramejsky a ne hebrejsky, podobně jako např. **Ezd 4:8–6:18**. Aramejšina byl oficiální úřední jazyk; nelze také vyloučit, že tyto pasáže jsou v aramejštině toho důvodu, že obsahují proroctví, která mohla pohany zajímat více než Židy.

2:5 Jestliže mi neoznámíte sen. Nebúkadnesar zkouší své poradce. Nebudou-li schopni připomenout mu jeho sen, nemá proč důvěřovat ani jejich potencionálnímu výkladu (srv. **v. 9**).

2:11 Mimo bohy. Mudrcům nezbylo než přiznat, faraonův požadavek je nad jejich síly. S odkazem na nadpřirozený zdroj měli pravdu, kterou potvrzuje i Daniel (**19; 27**).

¹²Král se proto rozhněval, velice se rozzlobil a rozkázal všechny babylónské mudrce zahubit. ¹³Když byl vydán rozkaz a mudrci byli zabíjeni, hledali též Daniela a jeho druhy, aby byli zabiti.

¹⁴Tehdy se Daniel rozvážně a uvážlivě obrátil na Arjóka, velitele královny tělesné stráže, který vyšel zabíjet babylónské mudrce. ¹⁵Otázal se Arjóka, králova zmocněnce: „Proč je králův rozkaz tak přísný?“ Arjók Danielovi tu věc oznámil. ¹⁶Daniel vešel ke králi a prosil ho, aby mu dal určitou dobu, že králi ten výklad sdělí.

¹⁷Pak Daniel odešel do svého domu a oznámil tu věc svým druhům, Chananjášovi, Míšaelovi a Azarjášovi.

¹⁸Vyzval je, aby prosili Boha nebes o slitování ve věci toho tajemství, aby Daniel a jeho druhové nebyli zahubeni se zbytkem babylónských mudrců. ¹⁹I bylo to tajemství Danielovi zjeveno v nočním vidění. Daniel dobrořečil Bohu nebes. ²⁰Promlouval takto:

„Požehnáno buď jméno Boží od věků až na věky. Jeho moudrost i bohatýrská síla.

²¹On mění časy i doby, **krále sesazuje, krále ustanovuje**, dává moudrost moudrým, poznání těm, kdo mají rozum.

²²Odhaluje **hlubiny a skryté věci**, poznává to, co je ve tmě, a světlo s ním bydlí.

²³Tobě, Bože otců mých, **chci vzdávat čest a chválu**, neboť jsi mi dal moudrost a bohatýrskou sílu. Oznámils mi nyní, oč jsme tě prosili, oznámil jsi nám královu záležitost.“

²⁴Daniel tedy vešel k Arjókovi, kterého král ustanovil, aby zahubil babylónské mudrce. Přišel a řekl mu toto: „Babylónské mudrce nehub! Uved' mě před krále, **sdělím králi výklad**.“

²⁵Arjók neprodleně uvedl Daniela před krále a řekl mu: „Našel jsem muže z judských přesídlenců, který králi oznámí výklad.“ ²⁶Král oslovil Daniela, který měl jméno Beltšasar: „Jsi schopen oznámit mi sen, který jsem měl, a jeho výklad?“ ²⁷Daniel králi odpověděl: „Tajemství, na které se král ptá, nemohou králi sdělit ani mudrci ani zaklínači ani věštcí ani planetáři.“ ²⁸**Ale je Bůh v nebesích, který odhaluje tajemství.** On dal králi Nebúkadnesarovi poznat, co se stane **v posledních dnech**. Toto je sen, totiž vidění, která ti prošla hlavou na tvém lůžku:

²⁹Tobě, králi vyvstaly na lůžku starosti o to, co se v budoucnu stane, a ten, který odhaluje tajemství, ti oznámil, co se stane. ³⁰Já pak to nemám z moudrosti, které bych měl více než ostatní živé bytosti, ale to tajemství mi bylo odhaleno, aby výklad byl králi oznámen a abys poznal myšlení svého srdce. ³¹Ty jsi, králi, viděl jakousi velikou sochu. Byla to obrovská socha a její lesk byl mimořádný. Stála proti tobě a měla strašný vzhled. ³²Hlava té sochy byla z ryzího zlata, její hrud a paže ze stříbra, břicho a boky z mědi, ³³stehna ze železa, nohy dílem ze železa a dílem z hlíny. ³⁴Viděl jsi, jak **se bez zásahu rukou utrhl kámen** a udeřil do železných a hliněných nohou sochy a rozdrtil je, ³⁵a rázem bylo rozdrceno železo, hlína, měď, stříbro i zlato, a byly jako plevy na mlatě v letní době. Odnesl je vítr a nezbylo po nich ani stopy. A ten kámen, který do sochy udeřil, se stal obrovskou skálou a zaplnil celou zemi. ³⁶Toto je sen. Též jeho výklad řekneme králi: ³⁷Ty, králi, jsi král králů. Bůh nebes ti dal království, moc, sílu a slávu. ³⁸A všechna místa, kde bydlí lidé, polní zvěř a nebeské ptactvo, dal ti do rukou a dal ti moc nad tím vším. Ty jsi ta **zlatá hlava**. ³⁹Po tobě povstane další království,

2:18 Bohu nebeskému. Daniel se modlí rovnou k Bohu, který vládne hvězdám, na rozdíl od astrologů, kteří se doptávají jenom hvězd samotných, protože nikoho vyššího neznají.

2:19 Tajemství. Skryté věci jsou u Hospodina (Dt 29:29). Jsou *transcendentní* — nepoznatelné, pokud nejsou zjeveny. Později je tentýž výraz použit pro označení Božích skrytých záměrů s dějinami světa (4:6).

2:21 Krále sesazuje, krále ustanovuje. Narážka na obsah snu, líčící sérii povstávajících a zanikajících impérií, a který se ještě za Nebúkadnesarova života stane jeho vlastní palčivou zkušeností (4:28–30).

2:22 Hlubiny a skryté věci. Viz pozn. 2:11.

2:23 Chci vzdávat čest a chválu. Daniel vyjadřuje hlubokou vděčnost za Boží milost vyslyšením modlitby. Boží zjevení je v příkrém kontrastu s mlčením falešných božstev pohanských hadačů. Jenom Bůh zná všechno a vládne všemu. Daniela vyvýšil mimořádným poznáním, jež mu sdělil.

2:24 Sdělím králi výklad. Daniel zde mluví pouze o výkladu, čímž implikuje, že obsah snu již zná.

2:28 Je Bůh v nebesích, který odhaluje tajemství. Podobně jako Josef v Egyptě (Gn 40:8; Gn 41:16) si ani Daniel nepřisvojuje poznání a výklad snu, nýbrž připisuje je Bohu.

V posledních dnech. Dosl. „v posledních dnech“, čemuž sz lidé rozuměli jako době obnovy národa po návratu z exilu (viz Dt 4:30). Ta-táž fráze může označovat jakoukoliv budoucnost (Gn 49:1). V NZ je použita celkem pětikrát, z čehož dvakrát odkazuje na věk, započatý o Letnicích (Sk 2:17; Žd 1:2), a třikrát na závěr dějin před Kristovým druhým příchodem (2Tm 3:1; Jk 5:3 a 2Pt 3:3).

2:32–33 Nejtěžší nahoře, nejkřehčí dole. Směrem odshora dolů materiálům ubývá nejen na váze, ale i na hodnotě. Obraz vystihuje osud všech impérií, nejen těchto čtyř nejbližších: Každá instituce, stát, říše, civilizace se nakonec zhroutlí vlastní vahou, když nezadržitelná byrokracie přeroste svůj původní účel služby lidem a sama tyje na jejich úkor.

2:34 Se bez zásahu rukou utrhl kámen. Na rozdíl od ostatních království, budovaných lidmi, toto vystaví Bůh sám. Zde je kámen asociován s Kristovým královstvím (srv. 1Kor 10:4 a jeho pozn. 1Kor 10:4).

2:38–40 Zlatá hlava ... čtvrté království. Čtyři království reprezentují po sobě jdoucí impéria babylónské, médo-perské, řecké a římské. Bohem založené nepomíjitelné Kristovo království bude inaugurováno v časech římské světovlády (viz též Úvod a graf „Danielovy vize“ v Da 7 na str. ??).

nižší než tvé, a pak další, třetí království, měděné, které bude mít moc nad celou zemí. ⁴⁰Čtvrté království bude tvrdé jako železo, neboť železo drtí a drolí vše, a to království jako železo, které tříští všechno, bude drtit a tříštit. ⁴¹Že jsi viděl nohy a prsty dílem z hrnčírské hlíny a dílem ze železa, znamená, že království bude rozdělené a bude v něm něco z pevnosti železa, neboť jsi viděl železo smíšené s jílovitou hlínou. ⁴²Prsty nohou dílem ze železa a dílem z hlíny znamenají, že království bude zčásti tvrdé a zčásti křehké. ⁴³Že jsi viděl železo smíšené s jílovitou hlínou, znamená, že se bude lidské pokolení mísit, avšak nepřilnou k sobě navzájem, jako se nesmísí železo s hlínou. ⁴⁴**Ve dnech těch králů** dá Bůh nebes povstat království, které **nebude zničeno navěky**, a to království nebude předáno jinému lidu. Rozdrtí a učiní konec všem těm královstvím, avšak samo zůstane navěky, ⁴⁵neboť jsi viděl, že se utrhł ze skály kámen bez zásahu rukou a rozdrtil železo, měď, hlínu, stříbro i zlato. Veliký Bůh dal králi poznat, co se v budoucnu stane. Sen je pravdivý a výklad spolehlivý.“

⁴⁶Tu král Nebúkadnesar **padl na tvář**, poklonil se před Danielelem a rozkázal, aby mu byla obětována oběť přídavná s vonnými dary. ⁴⁷Král Daniela oslovil: „Vpravdě, váš Bůh je **Bohem bohů a Pán králů**, který odhaluje tajemství, neboť jsi mi dokázal toto tajemství odhalit.“ ⁴⁸Král pak Daniela povýšil, dal mu mnoho velikých darů i moc nad celou **babylónskou krajinou** a učinil ho nejvyšším správcem všech babylónských mudrců. ⁴⁹Ale Daniel prosil krále, aby správou babylónské krajiny pověřil Šadraka, Měšaka a Abed-nega. Daniel sám **zůstal na královském dvoře**.

V ohnivé peci

3 Král Nebúkadnesar dal zhotovit **zlatou sochu**, jejíž **výška** byla šedesát loket a šířka šest loket. Postavil ji na pláni **Dúra** v babylónské krajině. ²Král Nebúkadnesar poslal pro **satrapy**, zemské správce a místodržitele, poradce, správce pokladu, soudce, vysoké úředníky a všechny zmocněnce nad krajinami, aby přišli k posvěcení sochy, kterou král Nebúkadnesar postavil. ³Tehdy se shromáždili satrapové, zemští správcové a místodržitelé, poradci, správcové pokladu, soudcové, vysocí úředníci a všichni zmocněnci nad krajinami k posvěcení sochy, kterou král Nebúkadnesar postavil. Stáli proti soše, kterou postavil Nebúkadnesar. ⁴Hlasatel mocně volal: „Poroučí se vám, lidé různých národností a jazyků: ⁵Jakmile uslyšíte hlas **rohu**, flétny, citary, harfy, loutny, dud a rozmanitých strunných nástrojů, padnete a pokloníte se před zlatou sochou, kterou postavil král Nebúkadnesar. ⁶Kdo nepadne a nepokloní se, bude v tu hodinu vhozen do rozpálené **ohnivé pece**.“ ⁷Proto v určenou dobu, jakmile všichni lidé uslyšeli hlas rohu, flétny, citary, harfy, loutny a rozmanitých strunných nástrojů,

2:44 Ve dnech těch králů. Někteří interpreti tvrdí, že se jedná o linii králů posledního království; daleko pravděpodobnější však je rozumět tomuto verši jako označujícímu panovníky království, zmíněných ve verších 2:38–40.

Nebude zničeno navěky. Podobně jako i jiní proroci, Daniel hovoří o království, které Bůh založí po návratu z exilu jako permanentní (srv. např. Iz 9:7; JI 2:26–27 či Am 9:15). NZ učí, že toto království začalo Kristovým prvním příchodem a dosáhne svého dovršení jeho slavným návratem (viz článek **Království Boží u Mt 4** na str. ??).

2:46 Padl na tvář. Pozoruhodná výměna rolí anticipuje příchod Božího království, vysoce převyšujícího i nejmocnější lidská impéria.

2:47 Bůh bohů a Pán králů. Nebúkadnesar vyznává Hospodinovu svrchovanost nejen nad bezmocnými pohanskými božstvy, ale i nad králi, jako je on sám. To je téma, sjednocující prvních šest kapitol knihy Daniel.

2:48 Babylónskou krajinou. Babylónské impérium bylo rozděleno na provincie; Daniel byl ustanoven vládcem nad provincií s hlavním městem. Podobný vzestup Židů k moci v cizích zemích lze vidět v Gn 41:37–44 (Josef) a Est 8:1–2 (Mardocheus). Danielovi přátelé ho na jeho přímluvu u krále v této pozici nahradili (49).

2:49 Zůstal na královském dvoře. Pravděpodobně důvod, proč se ho netýkal trest za odmítnutí poklonit se Nebúkadnesarově modle (3:20).

3:1 Zlatou. Pravděpodobně pozlacený; zhotovení sochy se podobalo popisu v Iz 40:19; Iz 41:7 a Jr 10:3–9.

Sochu. Názory badatelů, zda se jedná o mimořádnou podobiznu Nebúkadnesara samotného, či zda to bylo zobrazení nějakého babylónského božstva, nebo pouhý obelisk, se liší. Z toho, co je známo o babylónských náboženských tradicích, je pravděpodobné, že obraz

zpodobňoval Béla nebo Nabu, některé z těchto Nebúkadnesarových ochraňujících božstev. Padnout na tvář před božstvem znamenalo zároveň vyjádření podřízenosti Nebúkadnesarovi, který božstvo reprezentoval na zemi (srv. 2:46 a pozn. 2:46).

60x6. Rozměry jsou důvodem, proč někteří vyvozují, že obraz byl spíše obelisk, než podobizna člověka (jehož proporce jsou 6:1, nikoliv 10:1). Socha však mohla stát na piedestalu, nebo mít stylizovaný tvar. **Dúra.** Přesné umístění není známo. Obvykle bývá spojeno s Tolul Dura asi 10 km jižně od Babylóna.

3:2 Satrapy ... úředníky. Přesné rozsahy pravomocí těchto různých druhů úředníků nejsou známy. Pět ze sedmi termínů vypadá na perský původ, což by naznačovalo, že Daniel tento zápis dokončil až po dobytí Babylóna Peršany roku 539 př.Kr.

3:5 Rohu ... dud. Tři z vyjmenovaných hudebních nástrojů nesou jména, převzatá z řečtiny (citera, harfa a dudy). To vede některé interprety k názoru, že kniha byla sepsána až po dobytí Persie Alexandrem Velikým. To je však závěr, který nevyplývá nutně z premisy (tzv. argument non-sequitur); mezi hudebníky je běžné používat mezinárodní termíny k označení hudebních nástrojů. Pojmy jako „gibsonka“, „jumbo“, „strato/tele-caster“, „Les Paul“ apod. jsou jednoznačně srozumitelné jak češtině (v rámci muzikantského slangu), tak i v mezinárodním kontextu; a přesto z jejich zdomácnělé přítomnosti v jazyce nelze vyvodit závěr, že se v něm objevily až po zhroutil železné opony v roce 1989, kdy se západním vlivům otevřela volná cesta. Kromě toho se názvy řeckých hudebníků i nástrojů vyskytují i v asyrských inskripcích dávno před Nebúkadnesarem.

3:6 Ohnivé pece. Pece byly v Babylóně běžně používány k vypalování cihel (srv. Gn 11:3). Nebylo neobvyklé používat je jako nástroj popravypaláním zaživa (viz Jr 29:22 nebo též 2Mak 7).

všichni lidé různých národností a jazyků padli a klaněli se před zlatou sochou, kterou král Nebúkadnesar postavil.

⁸V té době přišli muži **hvězdopravci** a udali Judejce. ⁹Hlásili králi Nebúkadnesarovi: „Králi, navěky buď živ! ¹⁰Ty jsi, králi, vydal rozkaz, aby každý člověk, až uslyší hlas rohu, flétny, citary, harfy, loutny a dud a rozmanitých strunných nástrojů, padl a poklonil se před zlatou sochou. ¹¹Kdo nepadne a nepokloní se, má být vhozen do rozpálené ohnivé pece. ¹²Jsou zde muži Judejci, které jsi pověřil správou babylónské krajiny, **Šadrak**, Měšak a Abed-nego. Tito muži nedbají, králi, na tvůj rozkaz, tvé bohy neuctívají a před zlatou sochou, kterou jsi postavil, se neklanějí.“

¹³Tedy Nebúkadnesar, rozlícen a rozhořčen, rozkázal přivést Šadraka, Měšaka a Abed-nega. Tito muži byli hned přivedeni před krále. ¹⁴Nebúkadnesar se jich otázel: „Je to tak, Šadraku, Měšaku a Abed-nego, že mé bohy neuctíváte a před zlatou sochou, kterou jsem postavil, jste se nepoklonili? ¹⁵Nuže, jste ochotni v čase, kdy uslyšíte hlas rohu, flétny, citary, harfy, loutny a dud a rozmanitých strunných nástrojů, padnout a poklonit se před sochou, kterou jsem udělal? Jestliže se nepokloníte, v tu hodinu budete vhozeni do rozpálené ohnivé pece. **A kdo je ten Bůh**, který by vás vysvobodil z mých rukou!“ ¹⁶Šadrak, Měšak a Abed-nego odpověděli králi: „Nebúkadnesare, nám není třeba dávat ti odpověď. ¹⁷Jestliže náš Bůh, kterého my uctíváme, nás bude chtít vysvobodit z rozpálené ohnivé pece i z tvých rukou, králi, **vysvobodí nás**. ¹⁸Ale **i kdyby ne**, věz, králi, že tvé bohy uctívat nebudeme a před zlatou sochou, kterou jsi postavil, se nepokloníme.“

¹⁹Tu se Nebúkadnesar velice rozlítil a výraz jeho tváře se vůči Šadrakovi, Měšakovi a Abed-negovi změnil. Rozkázal vytopit pec sedmkrát víc, než se obvykle vytápěla. ²⁰Mužům, statečným bohatýrům, kteří byli v jeho vojsku, rozkázal Šadraka, Měšaka a Abed-nega svázat a vhodit je do rozpálené ohnivé pece. ²¹Ti muži byli hned svázáni ve svých pláštích a suknicích i s čepicemi a celým oblečením a vhozeni do rozpálené ohnivé pece. ²²Protože královo slovo bylo přísné a pec byla nadmíru vytopena, ony muže, kteří Šadraka, Měšaka a Abed-nega vynesli, usmrtil plamen ohně. ²³A ti tři muži, Šadrak, Měšak a Abed-nego, padli svázání do rozpálené ohnivé pece.

²⁴Tu král Nebúkadnesar užasl a chvatně vstal. Otázel se královské rady: „Což jsme nevhodili do ohně tři svázané muže?“ Odpověděli králi: „Jistěže, králi.“ ²⁵Král zvolal: „Hle, vidím čtyři muže, jsou rozvázaní a procházejí se uprostřed ohně bez jakékoli úhony. Ten čtvrtý se svým vzhledem podobá **božímu synu**.“

²⁶I přistoupil Nebúkadnesar k otvoru rozpálené ohnivé pece a zvolal: „Šadraku, Měšaku a Abed-nego, **služebníci Boha nejvyššího**, vyjděte a pojdte sem!“ Šadrak, Měšak a Abed-nego vyšli z ohně. ²⁷Satrapové, zemští správci a místodržitelé a královská rada se shromáždili, aby viděli ty muže, nad jejichž těly neměl oheň moc; ani vlas jejich hlavy nebyl sežehnut, jejich pláště nedoznaly změny, ani nebyly cítit ohněm. ²⁸Nebúkadnesar zvolal: „Požehnán buď Bůh Šadrakův, Měšakův a Abed-negův, který poslal svého **anděla** a vysvobodil své služebníky, kteří na něj spoléhali. Přestoupili královo slovo a vydali svá těla, aby nemuseli vzdát poctu a klanět se nějakému jinému bohu než bohu svému. ²⁹Vydávám rozkaz: Kdokoli z lidí kterékoli národnosti a jazyka by řekl něco proti Bohu Šadrakovu, Měšakovu a Abed-negovu, ať je rozsekán na kusy a jeho dům ať je učiněn hnojištěm, neboť **není jiného Boha**, který by mohl vyprostit jako tento Bůh.“ ³⁰A král **zařídil**, aby se Šadrakovi, Měšakovi a Abed-negovi v babylónské krajině dobře dařilo. ³¹**Král Nebúkadnesar** všem lidem různých národností a jazyků, kteří bydlí na celé zemi: „Rozhojněn buď váš pokoj! ³²Zalíbilo se mi sdělit vám,

3:8 Hvězdopravci. Tj. mágové, astrologové **Viz pozn. 2:2.** Zde však výraz „Chaldejci“ indikuje národnost, nikoliv funkci. Chaldejci shlíželi spatra na Židy z rasově-etnických antisemitských předsudků (**srv. 12; Est 3:5–6**). Privilegovaná pozice Šadraka, Měšaka a Abed-nega znásobila nevraživost Chaldejců vůči nim (**12**).

3:12 Šadrak, Měšak a Abed-nego. **Viz pozn. 1:7 a 2:49.**

3:15 Kdo je ten Bůh. Nebúkadnesar nevědomky vyzval Hospodina, Boha Izraele, ke změření sil; z jeho polyteistické, pohanské perspektivy žádný bůh ničeho podobného není schopen.

3:17 Vysvobodí nás. Věrní služebníci ani na vteřinu nepochybují o Boží svrchovanosti, přestože jsou si vědomi, že ve své všemohoucnosti je „všeho schopen“; nesázejí na automaticky zaručenou ochranu za všech okolností.

3:18 I kdyby ne. Danielovi přátelé počítají s reálnou možností, že věrnost Bohu je bude stát život. To je však nezviklá v jejich rozhodnutí zůstat věrní. Věrnost poddaných přináší Králi slávu (**29–33**), o to větší, když je to věrnost tváří v tvář smrti.

3:25 Božímu synu. Fráze, použitelná pro různé druhy nebeských

bytostí; zde je míněn „anděl“ **v. 28**.

3:26 Služebníci Boha nejvyššího. Titul pro Boží univerzální autoritu. Podobně jako ve **verši 29 a 2:47** neznamená toto vyznání ze rtů polyteistického pohana, že Danielův Bůh je jediný živý, nýbrž že je nadřazený ostatním božstvům (**4:31–34**). Z úst věrného Izraelity totéž vyznání implikuje monoteismus (**5:18, 21; 7:18–21**).

3:28 Anděla. Anděl může být „anděl Hospodinův“, jenž může znamenat Kristovo preinkarnační zjevení (**srv. 6:22; viz též poznámky k Gn 16:7 a Ex 3:2**). Bůh přislíbil svou přítomnost, budou-li jeho lidé nuceni projít ohněm (**Iz 43:1–3**).

3:29 Není jiného Boha. **Viz pozn. 26.**

3:30 Zařídil, aby se ... dobře dařilo. Příběh si dává záležet na tom, aby bylo jasné, že Danielovi přátelé dosáhli vyvýšení svou věrností Bohu, nikoliv kompromisem s Babylóny.

3:31 Král Nebúkadnesar. Poslední incident v knize, spojený s Nebúkadnesarem. Je umístěn do pozdního období jeho třiačtyřicetileté vlády, kdy dokončil své stavební projekty (**4:27**) a byl na svém vrcholu, neomezený vládce nejmocnější říše na světě.

jaká znamení a jaké divy učinil na mně **Bůh nejvyšší**.³³ **Jak veliká** jsou jeho znamení, jak mocné jsou jeho divy! Jeho království je království věčné, jeho vladařská moc po všechna pokolení.

4 Já, Nebúkadnesar, jsem spokojeně pobýval ve svém domě, pln svěžesti ve svém paláci.² Viděl jsem sen a ten mě vystrašil. Představy ve snu na lůžku, vidění, která i prošla hlavou, mě naplnily hrůzou.³ Vydal jsem rozkaz, aby ke mně byli uvedeni všichni babylónští mudrci, aby mi sen vyložili.⁴ Přišli tedy věštcí, zaklínači, hvězdopřevodci a planetáři. Vyprávěl jsem jim sen, ale jeho výklad mi nemohli oznámit.⁵ Konečně ke mně přišel Daniel, který má jméno **Beltšasar** podle jména mého boha; v něm je duch svatých bohů. Vyprávěl jsem mu sen:

⁶Beltšasare, nejvyšší z věstců, vím, že v tobě je **duch svatých bohů** a že **žádné tajemství ti nedělá potíže**. Pověz mi výklad vidění snu, který jsem viděl.

⁷Ve viděních, která mi prošla hlavou na mém lůžku jsem viděl: Hle, **strom** stál uprostřed země, jeho výška byla obrovská.⁸ Strom rostl a sílil, až jeho výška sahala k nebi. Bylo jej vidět od samého konce země.⁹ Měl nádherné listí a mnoho plodů, byla na něm potrava pro všechny. Polní zvěř pod ním nalézala stín, v jeho větvích bydleli nebeští ptáci a sytilo se z něho všechno tvorstvo.¹⁰ Ve viděních, která mi prošla hlavou na mém lůžku, jsem viděl: Hle, posel, a to **svatý**, sestupoval z nebe.¹¹ Mocně volal a nařizoval toto:

„Skácejte strom! Osekejte mu větve! Otrhejte mu listí! Rozházejte jeho plody! Ať uteče zvěř, která byla pod ním, i ptáci z jeho větví! ¹²Avšak pařez s kořeny ponechte v zemi, sevřený obručí z železa a bronzu, ve svěží zeleni pole; ať je skrácen nebeskou rosou a se zvěří ať se dělí o rostliny země. ¹³**Jeho srdce ať je jiné, než je srdce lidské, ať je mu dáno srdce zvířecí**, dokud nad ním neuplyne **sedm let**. ¹⁴V rozhodnutí nebeských poslů je rozsudek, výpovědi svatých je věc uzavřená. Z toho živí poznají, že Nejvyšší má moc nad lidským královstvím a komu chce, je dává; může nad ním ustanovit i nejnižšího z lidí.“¹⁵ Tento sen jsem viděl já, král Nebúkadnesar, a ty, Beltšasare, mi řekni jeho výklad. Žádný z mudrců mého království mi nemohl výklad oznámit. Ty však jsi toho schopen, neboť v tobě je duch svatých bohů.“

¹⁶Tu Daniel, který měl jméno Beltšasar, zůstal skoro hodinu strnulý a jeho myšlenky ho plnily hrůzou. Král mu řekl: „Beltšasare, snu ani výkladu se nehroz.“ Beltšasar odpověděl: „Můj pane, kéž by sen platil tvým nepřítelům a jeho výklad tvým protivníkům.“¹⁷ Strom, který jsi viděl, který rostl a sílil, až jeho výška sahala k nebi a bylo ho vidět po celé zemi,¹⁸ který měl nádherné listí a mnoho plodů, na němž byla potrava pro všechny, pod nímž bydlela polní zvěř a v jehož větvích přebývali nebeští ptáci,¹⁹ **jsi ty**, králi, který jsi rostl a sílil. Tvá velikost rostla, až dosáhla k nebi, tvá vladařská moc až na konec země.²⁰ Král viděl potom posla, a to svatého, jak sestupoval z nebe a nařizoval: „Skácejte strom a zničte jej, avšak pařez s kořeny ponechte v zemi sevřený obručí z železa a bronzu ve svěží zeleni pole, ať je skrácen nebeskou rosou a ať má podíl s polní zvěří, dokud nad ním neuplyne sedm let.“²¹ Toto je výklad, králi: Je to rozhodnutí Nejvyššího, které dopadlo na krále, mého pána.²² Vyženou tě pryč od lidí a budeš bydlet s polní zvěří. Za pokrm ti dají rostliny jako dobytku

3:32 Bůh nejvyšší. Viz [poz. 2:47; 3:26 a 3:28](#).

3:33 Jak veliká. ... Nebúkadnesarovo vyznání opakovaně připomíná hlavní téma knihy, absolutní svrchovanost Boží ("srv." [4:33–34 a pozn. 7:1–12:13](#)).

4:3–4 Viz [pozn. 1:20 a 2:2](#).

4:5 Beltšasar. Viz [pozn. 1:7](#).

4:6 Duch svatých bohů. Ačkoliv Nebúkadnesar vyjadřuje svůj respekt k Danielovi pohanskou terminologií, dotýká se pravdy: Přítomnost Ducha Svatého má na člověka nepřehlédnutelný účinek; v Danielově případě je to vzhled do Božích neproniknutelných tajemství, dar, který o mnoho později obdržel i apoštol Pavel a církev ([1Kor 2:6–16](#)). **Žádné tajemství ti nedělá potíže.** Viz [2:47 a pozn. 2:19](#).

4:7 Strom. Ezechiel 31 také líčí království metaforou vysokého stromu. Podobné obrazy vidíme např. v [Ž 1:3; Ž 37:35; Ž 52:10; Ž 92:13–14; Jr 11:16–17; Jr 17:8](#) nebo [Mt 13:32](#).

4:10 Svatý. Nebúkadnesar připouští, že viděl svatou nebeskou bytost. Víra v podobné bytosti byla na Starém Blízkém Východě běžná a koreluje s biblickým přesvědčením, že Bůh zasahuje do pozemských

záležitostí, mnohdy skrze své služebníky anděly.

4:13 Jeho srdce ať je jiné, než je srdce lidské. Je zřejmé, že se jedná o člověka, nikoliv o strom. Srv. [pozn. 4:19](#).

Ať je mu dáno srdce zvířecí. Nebúkadnesar byl postižen mentální poruchou zvanou lykantropie (z řeckého *lukos* – vlk a *anthropos* – člověk), při níž se člověk chová jako vlk nebo i jiné zvíře ([30](#); viz též [pozn. 30](#)).

Sedm let. Sedm období neurčené délky (srv. vv. [20 a 22](#)). Většina interpretů se shoduje na závěru, že *léto* znamená jeden rok. Verš [30](#) naznačuje, že doba byla delší než den, týden či měsíc.

4:19 Jsi ty. Pointa vyprávění, podobná Natanově napomenutí Davida ([2Sa 14:7](#)), znamená přímou aplikaci pro Nebúkadnesara.

4:22 Zaženou ... s polní zvěří ... spásat porost. Daniel opakuje po nebeském poslu ([13](#)) popis mentální poruchy, kterou Hospodin postihne nejmocnějšího muže světa. Podobnými symptomy občas trpěl panovník Království Velké Británie a Irska Jiří III. nebo Ota I. Bavorský. Viz [pozn. 13](#).

a nechají tě skrápět nebeskou rosou. Tak nad tebou uplyne sedm let, **dokud nepoznáš**, že Nejvyšší má moc nad lidským královstvím a že je dává, komu chce.

²³A že bylo řečeno, aby byl pařez toho stromu i s kořeny ponechán, **tvé království se ti opět dostane**, až poznáš, že **Nebesa** mají moc. ²⁴Kéž se ti, králi, zalíbí má rada: Překonej své hříchy spravedlností a svá provinění milostí k strádajícím; snad ti bude prodloužen klid.“ ²⁵To všechno dopadlo na krále Nebúkadnesara. ²⁶Uplynulo dvanáct měsíců. Král se procházel po královském paláci v Babylóně ²⁷a řekl: „Zdali není veliký tento Babylón, který jsem svou mocí a silou vybudoval jako královský dům ke slávě své důstojnosti?“ ²⁸Ještě to slovo bylo v ústech krále, když se snesl hlas z nebe: „Tobě je to řečeno, králi Nebúkadnesare: Tvé království od tebe odešlo. ²⁹Vyženou tě pryč od lidí a budeš bydlet s polní zvěří. Dají ti za pokrm rostliny jako dobytku. Tak nad tebou uplyne sedm let, dokud nepoznáš, že Nejvyšší má moc nad lidským královstvím a že je dává, komu chce.“

³⁰V tu hodinu se to slovo na Nebúkadnesarovi splnilo. Byl vyhnán pryč od lidí, **pojídal rostliny jako dobytek**, jeho tělo bylo skrápěno nebeskou rosou, až mu narostly vlasy jako peří orlům a nehty jako drápy ptákům. ³¹„Když uplynuly ty dny, pozdvihl jsem já Nebúkadnesar své oči k nebi a rozum se mi vrátil. Dobrořečil jsem Nejvyššímu a chválil jsem a velebil Věčně živého, neboť jeho vladařská moc je věčná, jeho království po všechna pokolení. ³²Všichni obyvatelé země jsou považováni za nic. Podle své vůle nakládá s nebeským vojskem i s obyvateli země. Není, kdo by mohl zabraňovat jeho ruce a ptát se ho: „Co to děláš?“ ³³Tou dobou se mi vrátil rozum a ke slávě mého království mi opět byla vrácena má důstojnost a lesk. Moje královská rada a hodnostáři mě vyhledali, opět jsem byl dosazen do svého království a byla mi přidána mimořádná velikost. ³⁴Nyní tedy já Nebúkadnesar chválím, vyvyšuji a velebím **Krále nebes**. Všechno jeho dílo je pravda, jeho cesty právo. Ty, kteří si vedou pyšně, má moc ponížit.“

Píšíci ruka

5 Král **Belšasar** vystrojil velikou hostinu svým tisíci hodnostářům a před těmito tisíci pil víno. ²Při popíjení vína poručil Belšasar přinést zlaté a stříbrné nádoby, které odnesl Nebúkadnesar, jeho **otec**, z jeruzalémského chrámu, aby z nich pili král i jeho hodnostáři, jeho ženy i ženiny. ³Hned tedy přinesli zlaté nádoby odnesené z chrámu, to je z Božího domu v Jeruzalémě, a pili z nich král i jeho hodnostáři, jeho ženy i ženiny. ⁴Pili víno a chválili bohy zlaté a stříbrné, bronzové, železné, dřevěné a kamenné. ⁵V tu hodinu se ukázaly prsty lidské ruky a něco psaly na omítku zdi královského paláce naproti svícnu. Král viděl zápěstí ruky, která psala. ⁶Tu se barva králova obličeje změnila a myšlenky ho naplnily hrůzou, poklesl v kyčlích a kolena mu tloukla o sebe. ⁷Král mocně zvolal, aby přivedli zaklínače, hvězdoporce a planetáře. Babylónským mudrcům král řekl: „Kdokoli přečte toto písmo a sdělí mi výklad, bude oblečen do purpuru, na krk mu bude dán zlatý řetěz a bude mít v království moc jako třetí po mně.“

⁸Všichni královští mudrci tedy vstoupili, ale nebyli schopni písmo přečíst a oznámit králi výklad. ⁹Král Belšasar byl pln hrůzy a barva jeho obličeje se změnila. I hodnostáři byli zmateni. ¹⁰Po slovech krále a

Dokud nepoznáš. Záměrem Nebúkadnesarova ponižení bylo přimět ho uznat Boží svrchovanost.

4:23 Tvé království se ti opět dostane. Daniel ujišťuje Nebúkadnesara, že poté, co uzná Boží svrchovanost, ani izolace dlouhodobou duševní poruchou ho nepřipraví o království.

Nebesa. První výskyt v Písmu, kdy výraz „nebesa“ je použit jako synonymum pro Boha. Srv. např. Mt 5:3 s Lk 6:20.

4:30 Pojídal rostliny jako dobytek. Vzhledem k tomu, že se Nebúkadnesar projevoval rysy charakteristickými pro býložravce, je jeho mentální porucha někdy nazývána *boantropií*. Viz pozn. 13.

4:34 Krále nebes. Toto jedinečné slovní spojení shrnuje téma kapitoly: vládu Boha z nebes (srv. 23 a pozn. 23).

5:1 Belšasar. Belšasar znamená „*Bel* – ochraňuj krále!“ Nezaměnit se jménem Beltšasar, které v Babylóně dostal Daniel (viz pozn. 1:7). Nabonidus, Nebúkadnesarův zeť, byl posledním vládcem Babylónu. Belšasar, nejstarší Nabonidův syn, byl ustanoven spoluvládcem společně se svým otcem. Byl mu svěřen Babylón, zatímco Nabonidus trávil mnoho času v Arábii. Události kapitoly 5 se odehrály v roce 539 př.Kr. (42 let po Nebúkadnesarově smrti v roce 563 př.Kr., kdy Babylón padl do rukou Peršanů a kdy byl vydán edikt, propouštějící Izraelity z otroctví).

5:2 Nádoby ... z jeruzalémského chrámu. Viz pozn. 1:2.

Když okusil víno. Belšasar se dopustil svatokrádežného zločinu i z hlediska pohanství, které posvátné předměty jiných náboženství chová v úctě.

Otec. Nebúkadnesar je nazýván otcem Belšasara zde a ve verších 5:11, 5:13 a 5:18; a ve verši 5:22 je Belšasar nazván Nebúkadnesarovým synem. Ačkoli víme, že Belšasar byl přímým synem Nabonida (srv. pozn. 5:1), v antickém světě bylo běžné používat pojmu „otec“ a „syn“ v širším smyslu předka či předchůdce a potomka či následníka. Je pravděpodobné, že Belšasar byl Nebúkadnesarovým vnukem přes svou matku Nitocris.

5:4 Chválili bohy. Nádoby z Hospodinova chrámu byly znesvěceny nejen profánním použitím, ale také účastí na oslavě babylónských falešných božstev.

5:7 Třetím v království. Další v hierarchii po Nabonidovi a jeho spoluvládcí Belšasarovi (viz pozn. 5:1).

Kdokoli přečte a vyloží. Opět je požadavek dvojí: (1) přednést obsah znamení a (2) podat jeho výklad (srv. 2:2).

Hvězdáři, Kaldejci a hadači. Viz pozn. 1:20 a 2:2 (srv. 2:27; 4:7).

5:8 Nedokázali přečíst ani sdělit výklad. Viz 2:2–13 a 4:6; srv. též Gn 41:8.

5:10 Královna. Je vysoce nepravděpodobné, že by to byla Belšasa-

hodnostářů vešla do domu, kde hodovali, královna a řekla: „Králi, navěky buď živ! Nechtě tě tvé myšlenky neplní hrůzou a barva tvého obličeje ať se nemění.“¹¹ Je v tvém království muž, v němž je duch svatých bohů. Za dnů tvého otce bylo shledáno, že je osvícený a zběhlý v moudrosti, která je jako moudrost bohů. Král Nebúkadnesar, tvůj otec, ho ustanovil nejvyšším z věštců, zaklínačů, hvězdopavců a planetářů, ano, tvůj otec, králi,¹² neboť bylo shledáno, že Daniel, jemuž král dal jméno **Belšasar**, má mimořádného ducha a poznání a že je zběhlý ve vykládání snů, řešení záhad a vysvětlování věcí nesnadných. Nechtě je Daniel nyní zavolán a sdělí výklad.“

¹³ Daniel byl hned přiveden ke králi. Král se Daniela otázal: „Ty jsi Daniel z judských přesídlenců, kterého přivedl král, můj otec, z Judska?“¹⁴ Slyšel jsem o tobě, že je v tobě duch bohů a že bylo shledáno, že jsi osvícený a zběhlý v mimořádné moudrosti.¹⁵ Byli ke mně přivedeni mudrci, zaklínači, aby mi přečetli toto písmo a oznámili mi jeho výklad, ale nejsou schopni výklad té věci sdělit.¹⁶ O tobě jsem slyšel, že dokážeš podat výklad a vysvětlit nesnadné. Nyní tedy, dokážeš-li to písmo přeložit a výklad mi oznámit, budeš oblečen do purpuru, na krk ti bude dán zlatý řetěz a budeš mít v království moc jako třetí.“

¹⁷ Daniel na to králi odpověděl: „Své dary si ponech a své odměny dej jinému. To písmo však králi přečtu a výklad mu oznámím.“¹⁸ Slyš, králi! **Bůh nejvyšší** dal Nebúkadnesarovi, tvému otci, království a velikost, slávu a důstojnost.¹⁹ Pro velikost, kterou mu dal, se před ním třáslí všichni lidé různých národností a jazyků a obávali se ho. Koho chtěl, zabil, koho chtěl, nechal žít, koho chtěl, povýšil, koho chtěl, ponížil.²⁰ Když se jeho srdce povýšilo a jeho duch se stal náramně zpupný, byl svržen ze svého královského stolce a jeho sláva mu byla odňata.²¹ Byl vyhnán pryč od lidí, jeho srdce se stalo podobné zvířecímu, bydlil s divokými osly, za pokrm mu dávali rostliny jako dobytku a jeho tělo bylo skrápěno nebeskou rosou, dokud nepoznal, že Bůh nejvyšší má moc nad lidským královstvím a že nad ním ustanovuje, koho chce.²² Ani ty, jeho synu Belšasare, jsi neponížil své srdce, ačkoli jsi o tom všem věděl,²³ ale povýšil ses nad Pána nebes. Přinesli před tebe nádoby z jeho domu a pil jsi z nich víno ty i tvoji hodnostáři, tvé ženy i ženiny, a chválil jsi bohy stříbrné a zlaté, bronzové, železné, dřevěné a kamenné, kteří nic nevidí, neslyší ani nevědí. Boha, v jehož rukou je tvůj dech a všechny tvé cesty, jsi však nevelebil.²⁴ Proto bylo od něho posláno zápěstí ruky a napsáno toto písmo.²⁵ Toto pak je písmo, které bylo napsáno: „Mené, mené, tekel ú-parsín“. ²⁶ Toto je výklad těch slov: Mené - Bůh sečetl tvé kralování a ukončil je. ²⁷ **Tekel** - byl jsi zvážen na vahách a shledán lehký. ²⁸ **Peres** - tvé království bylo rozloženo a dáno Médům a Peršanům.“²⁹ Belšasar hned poručil, aby Daniela oblékli do purpuru, na krk mu dali zlatý řetěz a rozhlásili o něm, že má v království moc jako třetí.³⁰ Ještě té noci byl kaldejský král Belšasar **zabit**.

rova manželka; ty všechny již byly na banketu přítomny (2–3). Mohla to být vdova po Nebúkadnesarovi, ale pravděpodobněji to byla Nitocris, manželka Nabonidova, dcera Nebúkadnesara a Belšasarova matka.
5:11 Duch svatých bohů. Viz 4:8. Nepřekvapuje, že s událostmi Danielova života byla královna matka obeznána lépe než Belšasar sám. Danielovi mohlo tou dobou (v roce 539 př.Kr.) být přes 80 let. O 66 let dříve (v roce 605 př.Kr.) byl odveden do Babylóna jako mladík (1:4).

5:12 Belšasar. Viz pozn. 1:7.

5:16 Třetí v království. Viz pozn. 7.

5:17 Někomu jinému. Někteří interpreti jsou toho názoru, že Daniel odmítl pocty a odměny nejen ze skromnosti, že o bohatství a moc nestál, ale i s vědomím toho, že schopnost odpovědět králi má jen díky Boží milosti a nechtěl Bohem svěřenou roli zneužít k osobnímu prospěchu (srv. Gn 14:23). Nicméně jindy podobné dary bez problémů přijal (2:48; 5:29). Možná, že se chtěl vyhnout jakémukoliv tlaku upravit poselství nevídané zvěsti; možná, že mu bylo jasné, že stejně není o co stát, když království tuto noc vezme svůj konec.

5:18 Tvému otci Nebúkadnesarovi. Viz pozn. 2.

Bůh nejvyšší. Viz 2:37 a 4:33.

5:20–21 Viz 4:31–33.

5:21 Nad lidským královstvím panuje Bůh nejvyšší. Toto tvrzení shrnuje teologii celé knihy (Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti).

5:22 Přestože o tom všem věděl. Belšasar doplatil na to, že nepoužíval rozum (Mt 7:24–27). Byl bez výmluvy ještě více, než Nebúkadnesar, a proto jeho čas milosti vypršel (viz 1Tm 1:13). **!!! DOPSAT !!!**

5:23 Proti Pánu nebes. Viz pozn. 4:34.

5:24 Proto. Nápis na zdi byla Boží odpověď na Belšasarovu arogantní

pýchu a zpupnost před Bohem, který svou svrchovanost demonstroval o generaci dříve na Nebúkadnesarovi (4:31–34).

5:25 Ufarsin. Aramejsky „a parsin“.

Mene mene tekel ufarsin. Dosl. „sečteno, sečteno, zváženo a rozděleno“ nebo „mína [váhová, tedy i měnová jednotka], mína, šekel a půlšekel“.

5:26 Mene. V původní aramejštině lze tomuto výrazu rozumět jako slovesu nebo jako podstatnému jménu. Daniel jej přečetl jako sloveso „sečteno“ a vyložil jako dny Belšasarovy vlády, které Bůh přivedl ke konci.

5:27 Tekel. Rovněž sloveso nebo podstatné jméno. Daniel slovo čte jako sloveso „zváženo“ a interpretuje je ve smyslu Belšasarovy nedostatečnosti před Bohem (srv. pozn. Lk 3:17).

5:28 Médům a Peršanům. Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.

Peres. Daniel interpretoval jako sloveso „rozděleno“ ve významu království, které bude Belšasarovi odebráno a a předání Médům a Peršanům. Pokud hosté na banketu interpretovali tyto tři výrazy jako podstatná jména ve smyslu měnových hodnot (*mene* je ekvivalent 60 babylonských šekelů, *tekel ufarsin* lze chápat jako *šekel a půl*), je pochopitelné, že jim nápis nedával žádný smysl (srv. 8).

5:29 Poručil. Belšasar, podobně jako jeho otec Nebúkadnesar, uctil Daniela. Na rozdíl od Nebúkadnesara však neuctil Danielova Boha. Čest, které se Danielovi a jeho přátelům opakovaně dostalo pro jejich věrnost Bohu, zdůrazňuje důvěryhodnost Daniela coby proroka. Nikdy svou víru nezkompromitoval; vždy zůstal věrný Bohu, byť to bylo tváří v tvář smrti. Proto lze spoolehnout i na jeho pozdější proroctví (kapitoly 7–12).

5:30 Zabit. Texty Starého Blízkého Východu i řečtí historikové Hérodotos a Xenofón zaznamenávají, že Babylónané byli zaskočeni pře-

Daniel ve lví jámě

6 Darjaveš médský se ujal království ve věku šedesáti dvou let.

²Darjavešovi se zalíbilo ustanovit nad královstvím sto dvacet satrapů, aby byli po celém království. ³Nad nimi byli tři říšští vládcové, z nichž jedním byl Daniel. Těm podávali satrapové hlášení, aby se tím král nemusel obtěžovat. ⁴Daniel pak vynikal nad říšské vládce i satrapy, neboť v něm byl mimořádný duch. Král ho zamýšlel ustanovit nad celým královstvím. ⁵Tu se říšští vládcové a satrapové snažili nalézt proti Danielovi záminku ohledně jeho správy království, ale žádnou záminku ani zlé jednání nalézt nemohli, neboť byl věrný. Žádnou nedbalost ani zlé jednání na něm neshledali. ⁶Proto si ti muži řekli: „Nenajdeme proti Danielovi žádnou záminku, ledaže bychom našli proti němu něco, co se týče zákona jeho Boha.“

⁷Říšští vládcové a satrapové se shlukli ke králi a naléhali na něj: „Králi Darjaveši, navěky buď živ! ⁸Všichni královští vládcí, zemští správci a satrapové, královská rada a místodržitelé se uradili, abys královským výnosem potvrdil zákaz: Každý, kdo by se v údobí třiceti dnů obracel v modlitbě na kteréhokoli boha nebo člověka kromě na tebe, králi, ať je vhozen do lví jámy. ⁹Nyní, králi, vydej zákaz a podepiš přípis, který by podle nezrušitelného zákona Médů a Peršanů nesměl být změněn.“ ¹⁰Král Darjaveš tedy podepsal přípis a zákaz. ¹¹Když se Daniel dověděl, že byl podepsán přípis, vešel do svého domu, kde měl v horní pokoji otevřená okna směrem k Jeruzalému. Tříkrát za den klekal na kolena, modlil se a vzdával čest svému Bohu, jako to činíval dříve.

¹²Tu se ti muži shlukli a přistihli Daniela, jak se modlí a prosí svého Boha o milost. ¹³Hned šli ke králi a dovolávali se královského zákazu: „Zdali jsi nepodepsal zákaz, že každý člověk, který by se v údobí třiceti dnů modlil ke kterémukoli bohu nebo člověku kromě k tobě, králi, bude vhozen do lví jámy?“ Král odpověděl: „To slovo platí podle nezrušitelného zákona Médů a Peršanů.“ ¹⁴Na to králi řekli: „Daniel z judských přesídlenců, králi, na tebe a zákaz, který si podepsal nedbá. Tříkrát za den se modlí svou modlitbu.“ ¹⁵Když král slyšel takovou řeč, byl velmi znechucen. Usilovně přemýšlel, jak by Daniela vysvobodil. Namáhal se až do západu slunce, jak by ho vyprostil. ¹⁶Ti muži se však shlukli ke králi a naléhali na něj: „Věz, králi, podle zákona Médů a Peršanů žádný zákaz ani výnos, který král vydá, nesmí být změněn.“ ¹⁷Král tedy poručil, aby přivedli Daniela a vhodili ho do jámy, v níž byli lvi. Danielovi řekl: „Kéž tě tvůj Bůh, kterého stále uctíváš, vysvobodí.“ ¹⁸Donesli jeden kámen a položili ho na otvor jámy. Král jej zapečetil pečetním prstenem svým a pečetními prsteny svých hodnostářů, aby se v Danielově záležitosti nedalo nic změnit. ¹⁹Pak se král odebral do svého paláce a ulehl, aniž co pojedl. Nedopřál si žádné obveselení a spánek se mu vyhybal.

kvapivým útokem Peršanů, zatímco se veselili a tančili.

6:1 Darius. Viz pozn. 5:31. I když je pravda, že Darius Médský není zmíněn v dochovaných historických zdrojích mimo Bibli a že mezi Belšasarem/Nabonidem (viz pozn. 5:1) a nástupem Kýra Perského není žádný časový interval, neznamená to nutně, že kniha Daniel chybí. „Darius Médský“ je s největší pravděpodobností trůnní jméno Kýra, zakladatele Perského impéria (viz pozn. 28). Je také možné, byť méně pravděpodobné, že nositelem tohoto označení byl Gubaru, generál, který přeběhl od Nebúkadnesara ke Kýrovi, vedl perské dobytí Babylóna a kterého Kýros učinil vládcem nad územím, které Persie zabrala Babylónu.

6:3 Neobyčejný duch. Viz 1:17; 4:6 a 5:12.

6:5 Zákon jeho Boha. Danielovi protivníci potvrzují nejen jeho morální integritu, ale také viditelnou a všeobecně známou zbožnost a odevzdanost Bohu Izraele. Tím je znovu připomenuto téma knihy – Danielova svatost a důvěryhodnost.

6:7 Kdož by se ... modlil k jakémukoli bohu ... kromě tebe. Návrh Dareiovi mohl připadat spíše politický než náboženský; jeho zřejmý záměr je upevnit vladařovu autoritu nad nedávno dobytými územími. **Všichni.** Falešná implikace, že Daniel s návrhem souhlasil. Tito úředníci se vůči Dareiovi chovali jako pokrytci; manipulovali s ním, aby dosáhl svých cílů.

6:8 Nezměnitelné. Perský legislativní systém je první v historii, který vladařovu absolutní moc nějakým způsobem omezuje; v tomto případě nezvratnosti. Panovník si musel pečlivě rozmyslet, jaký zákon vydá, aby se nemohl obrátit proti němu, protože nebylo možné ho vzít zpátky. Později král doplatil na svou důvěru svým podřízeným (14). Viz též Est 1:19; Est 8:8 a pozn. Est 7:7.

6:10 Tak činil i dříve. Danielova zbožnost byla veřejně známá; proto

se nepřátelům hodila jako vítaná záminka intriky proti němu (5).

Poklekal. Modlitba vestoje byla běžná (1Pa 23:30; Neh 9:1). Modlitba vkleče vyjadřuje poníženost, vhodnou zejména za okolností mimořádné vážnosti (1Kr 8:54; Ezd 9:5; viz též Ž 95:6; Lk 22:41; Sk 7:60; Sk 9:40).

Tříkrát denně. Viz Ž 55:18.

Směrem k Jeruzalému. Viz 1Kr 8:44, 1Kr 8:48; srv. Ž 5:8 a Ž 138:2.

Když se dověděl. Daniel ani na okamžik nezaváhal a nedal se zvíkat ve své věrnosti Bohu, přestože věděl, že ho to může stát život (srv. pozn. 5:29).

6:13 Ze zajatých synů judských. Identifikace Daniela etnickým původem prozrazuje antisemitské předsudky úředníků. Všeobecná známost etnické identity ukazuje, že Daniel nezkompromitoval své dědictví ve prospěch prosperity v cizí zemi. To byla důležitá lekce pro původní čtenáře.

6:14 Zarmoutil. Darjavešovi okamžitě došlo, že se stal obětí manipulativní intriky svých úředníků, ale byl bezmocný s tím něco udělat, protože zákon médský a perský je nezrušitelný (viz pozn. 6:8).

6:16 Kéž tě vysvobodí. Darius byl nucen proto své vůli vynést rozsudek, k němuž byl zmanipulován. Jedinou nadějí na Danielovu záchranu vidí v Bohu, jehož Daniel uctívá, o jehož všemohoucnosti neměl pochyb.

6:17 Zapečetil. Mezi Asyřany, Babylóňany i Peršany byly běžné pečetní prsteny a válcové pečete pro použití s hlinou nebo voskem. Rozlomit králem označenou pečeti znamenalo porušení zákona.

6:19 Nespál, postil se. Darius byl na vrcholu zoufalství. Mohl v tom sehrát roli respekt vůči Danielovu Bohu, nejen obava, že přijde o neschopnějšího úředníka (2).

²⁰Jak se začalo rozednívat, hned za úsvitu, král vstal a chvatně odešel k jámě, kde byli lvi. ²¹Když přišel k jámě, zarmouceným hlasem zavolal na Daniela. Řekl Danielovi: „Danieli, služebníku Boha živého, dokázal tě Bůh, kterého stále uctíváš, zachránit před lvy?“ ²²Tu Daniel promluvil ke králi: „Králi, navěky buď živ! ²³Můj Bůh poslal a svého anděla a zavřel ústa lvům, takže mi neublížili. Vždyť jsem byl před ním shledán čistý a ani proti tobě, králi, jsem se ničeho zlého nedopustil.“ ²⁴Král tím byl velice potěšen a poručil, aby Daniela vytáhli z jámy. Daniel byl tedy z jámy vytažen a nebyla na něm shledána žádná úhona, protože věřil ve svého Boha. ²⁵Král pak poručil, aby přivedli ty muže, kteří Daniela udali, a hodili je do lví jámy i s jejich syny a ženami. Ještě nedopadli na dno jámy, už se jich zmocnili lvi a rozdrtili jim všechny kosti. ²⁶Tehdy král Darjaveš napsal všem lidem různých národností a jazyků, bydlícím po celé zemi:

„Rozhojněň buď váš pokoj! ²⁷Vydávám rozkaz, aby se v celé mé královské říši všichni trásli před Danielovým Bohem a obávali se ho, neboť on je Bůh živý a zůstává navěky, jeho království nebude zničeno a jeho vládařská moc bude až do konce. ²⁸Vysvobozuje a vytrhuje, činí znamení a divy na nebi i na zemi. On vysvobodil Daniela ze lvích spárů.“

²⁹Danielovi se pak dobře dařilo v království Darjavešově i v království Kýra perského.

Čtyři zvířata a Syn člověka

7 V prvním roce vlády Belšasara, krále babylónského, viděl Daniel sen, vidění mu prošla hlavou na jeho lůžku. Hned tedy v hlavních rysech ten sen popsal. ²Daniel řekl: „Viděl jsem v nočním vidění, hle, čtyři nebeské větry rozbouřily Velké moře. ³A z **moře** vystoupila čtyři veliká zvířata, odlišná jedno od druhého. ⁴První bylo jako lev a mělo orlí křídla. Viděl jsem, že mu byla křídla oškubána, bylo pozvednuto od země a postaveno na nohy jako člověk a dáno lidské srdce. ⁵Hle, další zvíře, druhé, se podobalo medvědu. Bylo postaveno tváří k jedné straně. Mělo v tlamě mezi zuby tři žebra a bylo mu řečeno: „Vstaň a hojně se nažer masa!“ ⁶Potom jsem viděl, hle, další zvíře bylo jako levhart a mělo na hřbetě čtyři ptačí křídla. Bylo to zvíře

6:22 Anděla. Dost možná „anděl Hospodinův“ (viz [pozn. 3:28](#)).

6:23 Vytáhnout. Vytažením z jámy Darius neporušil zákon; ten byl naplněn o den dříve, když tam Daniela uvrhli.

6:24 Rozkázal. Historik Josephus Flavius líčí tuto epizodu o jeden detail podrobněji. Podle něho úředníci, když viděli, že jim nevyšel cíl sprovodit Daniela ze světa, protestovali stížností, že lvy musel někdo předem nakrmit. Král dal tedy lvy před jejich zraky nakrmit masem a teprve pak je tam rozkázal naházet. Pro didaktický záměr autora knihy Daniel nebyla tato okolnost důležitá a nestála mu za zmínku; podstatné pro něho bylo zachycení principu, že proti Bohu Izraele (jehož v této generaci reprezentuje Daniel) nelze bojovat. Srv. [Př 26:27](#); [Ex 14:25–28](#); [Ezd 6:6–12](#); [Est 7:9](#) apod.

6:26 Nařízení. Dariusův dekret neimplikuje automaticky, že Darius konvertoval od svého pohanského polyteismu k víře v Danielova Boha, o nic více, než Kýrova proklamace, že Bůh mu dal pokyn poslat Židy domů ([Ezd 1:3–4](#), [Iz 44:28](#), [Iz 45:4](#)). Danielova věrnost navzdory ohrožení života přinesla Bohu slávu po celém Darjavešově království, tedy po celém známém světě.

6:28 Za králování Dareia i za kralování Kýra. Lze též číst jako *Dareia, to jest za kralování Kýra* Verši je možno rozumět dvěma způsoby: (1) Daniel prosperoval pod vládou Gubaru (viz [pozn. 1](#)) stejně jako pod vládou Kýra; anebo (2) Daniel prosperoval pod vládou Darjaveše, čili pod vládou Kýra. Ve druhém případě jsou Darius Médský a Kýros Perský dvě jména jednoho a téhož panovníka (viz [pozn. 1](#)).

Dařilo. Opakovaný výskyt jednoho z hlavních témat první poloviny knihy (srv. [pozn. 1:1–6:28](#) a [3:30](#)).

7:1–28 Vize čtyř zvířat. Danielův sen o čtyřech šelmách zachycuje historii střídání cizích království, které Izrael utiskovaly, až do doby, kdy jejich pozemská vláda byla dána „lidu svatých Nejvyššího“

7:1–12:13 Danielovy vize. V těchto kapitolách Daniel opouští historické vyprávění a zaznamenává své vize. Tyto vize navazují na předchozích šest kapitol dvěma hlavními tématy: 1) Hospodin, Bůh Izraele, je svrchovaný Pán nade všemi národy a 2) Daniel, nekompromisní Boží prorok, je spolehlivě důvěryhodný. Tyto kapitoly připravují

exulanty na dlouhé čekání na plné znovuoobnovení Izraele, jakož i na zkoušky a utrpení pod nadvládou cizích mocností. Jsou také Božímu lidu povzbuzením, aby se nevzdával naděje, že Boží království jednou přijde učinit všemu trápení konec. Daniel se dotýká čtyř hlavních témat: 1) čtyři zvířata ([7:1–28](#)), 2) beran a kozel ([8:1–27](#)), 3) „sedmdesát týdnů“ ([9:1–27](#)) a 4) budoucnost Božího lidu ([10:1–12:13](#)).

7:3 Čtyři šelmy. Čtyři zvířata reprezentují čtyři království ([17](#) a [23](#)). Spojitost s Nebúkadnesarovou vizí sochy v kapitole 2 je zřejmá. Pro jejich identifikaci viz náčrt *Danielovy vize* na str. ??.

Moře. Nemíjí zřejmé, zda je míněno nějaké konkrétní moře (snad Středomoří?). Nicméně lze mít za to, že moře symbolizuje chaotický neklid, charakteristický pro hříšné národy, okupující Izrael. Viz interpretaci ve [17](#) a v [Iz 17:12–13](#) a [Iz 57:20](#).

7:4 Lev ... orlí křídla. Lev s orlími křídly symbolizuje Babylón (srv. [Jr 50:44](#), [Ez 17:3](#)). Okřídlení lvi byli běžné babylónské artefakty, často umístované u vchodů významných veřejných budov. **oškubána ... lidské srdce** Snad odkaz na Nebúkadnesarovu proměnu a navrácení do lidské společnosti po sedmiletém ponížení nepřítelů ([4:31–34](#)).

7:5 Medvěd ... k jedné straně ... tři žebra. Médo-perské království je symbolizováno šelmou s nenasytnou žravostí. Vztyčená strana může reprezentovat nadřazenou pozici Persie. Tři žebra pravděpodobně znamenají vítězství Persie nad Lydií (546 př.Kr.), Babylónem (539 př.Kr.) a Egyptem (525 př.Kr.). Viz [poznámku 8:3](#).

7:6 levhart ... čtyři ptačí křídla ... čtyřhlavě. Řecko je symbolizováno levhartem, proslulým svou rychlostí. Alexandr Veliký (356–323 př.Kr.) dobyl Persii velmi rapidně. Střetl se s Peršany ve třech velkých bitvách: 1) bitvou u řeky Gránikos (334 př.Kr.) získal vstup do Malé Asie; 2) bitva u Issu (333 př.Kr.) mu umožnila okupovat Sýrii, Kenaán a Egypt; 3) v bitvě u Gaugamél porazil perskou armádu definitivně a otevřel si cestu do Indie. Viz též [Da 8:5–8](#). Krátce po jeho předčasném smrti (ve věku 33 let) se říše, kterou vytvořil, rozpadla na čtyři části: v Makedonii vládl Kassandros, v Thrákii a Malé Asii Lysimachos, v Sýrii Seleukos a v Egyptě Ptolemaios.

čtyřhlavé a byla mu dána vladařská moc. ⁷Potom jsem v nočním vidění viděl, hle, čtvrté zvíře, strašné, příšerné a mimořádně mocné. Mělo velké železné zuby, žralo a drtilo a zbytek rozšlapávalo svýma nohama. Bylo odlišné ode všech předešlých zvířat a mělo deset rohů. ⁸Prohlížel jsem rohy, a hle, vyrostl mezi nimi další malý roh a tři z dřívějších rohů byly před ním vyvráceny. Hle, na tom rohu byly oči jako oči lidské a ústa, která mluvila troufale. ⁹Viděl jsem,

že byly postaveny stolce a že usedl Věkovitý. Jeho oblek byl bílý jako sníh, vlasy jeho hlavy jako čistá vlna, jeho stolec - plameny ohně, jeho kola - hořící oheň. ¹⁰Řeka ohnivá proudila a vycházela od něho, tisíce tisíců sloužily jemu a desetitíce desetitisíců stály před ním. Zasedl soud a byly otevřeny **knihy**.

¹¹Tu jsem viděl, že pro ta troufalá slova, která roh mluvil, viděl jsem, že to zvíře bylo zabito, jeho tělo zničeno a dáno k spalení ohněm. ¹²Zbylým zvířatům odňali jejich vladařskou moc a byl jim ponechán život do určité doby a času. ¹³Viděl jsem

v nočním vidění, hle, s nebeskými oblaky přicházel jakoby Syn člověka; došel až k Věkovitému, přivedli ho k němu. ¹⁴A byla mu dána vladařská moc, sláva a království, aby ho uctívali všichni lidé různých národností a jazyků. Jeho vladařská moc je věčná, která nepomine, a jeho království nebude zničeno.“

¹⁵Můj duch, můj, Danielův, byl uvnitř své schránky zmatený a vidění, která mi prošla hlavou, mě naplnila hrůzou. ¹⁶Přistoupil jsem k jednomu z těch, kteří tam stáli, a prosil jsem ho o hodnověrný výklad toho všeho. Řekl mi to a oznámil mi výklad té věci: ¹⁷„Ta čtyři veliká zvířata, to čtyři králové povstanou v zemi. ¹⁸Ale království se ujmu svatí Nejvyššího a budou mít království v držení až **na věky**, totiž až na věky věků.“ ¹⁹Chtěl jsem mít jistotu o tom čtvrtém zvířeti, které bylo odlišné ode všech ostatních a bylo mimořádně strašné: mělo železné zuby, bronzové drápy, žralo a drtilo a zbytek rozšlapávalo svýma nohama, ²⁰i o deseti rozích, které mělo na hlavě, a o dalším, který vyrostl a před nímž tři spadly, totiž o tom rohu, který měl oči a ústa mluvící

7:7 Šelma čtvrtá. Historie nás učí, že tato neidentifikované zvíře je Řím — impérium, které postupně asimilovalo různé části rozděleného řeckého království. **deset rohů** Znamenají deset římských králů (viz v. 24). Není zřejmé, zda následují po sobě nebo vládou současně. Pro spekulativní domněnku, že mají znamenat druhou fázi čtvrtého království, „oživenou říši římskou“ posledních dnů, však jednoznačně přesvědčivý textový důkaz neexistuje.

7:8 Oči podobné očím lidským. oči podobné očím lidským ... a ústa Metafora naznačuje, že roh reprezentuje spíše člověka než království. **Roh poslední ... tři z dřívějších rohů byly před ním vyvráceny.** Deset rohů časově předchází „malému“, který vyvrátí tři z nich. Je to další fáze čtvrtého království. Mnozí mají za to, že malý roh symbolizuje vzestup antikrista **2Te 2:3–4**. Pokud je tomu tak, pak je toto první zmínka o antikristu v Písmu.

7:9 Trůn ... kola. Vyobrazení Božího trůnu koreluje s vizí proroka Ezechiele (**Ez 1:15–28**). Nebeský trůn je zobrazen s koly (podobně jako v památkách jiných národů z oné doby) — jako královský válečný vůz. Podobný motiv se skrývá za ohnivým sloupem, který vedl Izrael během Exodu (**Ex 13:21–22**).

Roucho ... vlasy. Ačkoliv se Bůh Danielovi zjevil v neskutečné slávě, přesto to bylo v podobě rozpoznatelné jako lidská.

Starý dnů. Jediný výskyt v Bibli je v této kapitole (srv. **13, 22**). Podobný výraz se objevuje v ugaritských textech k označení velkého Boha *El*. Zde je použit jako označení pro Boha, který zasedl k soudu, a implikuje, že je věčný a panuje od pradávna.

7:10 Otevřeny knihy. Viz **12:1** (viz též **Ex 32:32; Ž 149:9; Iz 4:3; Iz 65:6; Mal 3:16; Lk 10:20; Zj 5:1–5; Zj 6:12–16 a Zj 20:12**).

7:11–12 Určitá lhůta je ponechána předchozím královstvím, jejichž obyvatelé i se svými zvyklostmi byli absorbováni následujícími říšemi. V kontrastu s tím je vyjádřen důraz na totální zkázu čtvrtého království. Srv. **pozn. 3**

7:13 S oblaky. Jinde ve SZ je to jedině Hospodin, o němž je řečeno, že se objevuje na oblacích (**Ž 104:3; Iz 19:1**). Podobný Synu člověka pochází z nebes, sestupuje z Božího rozhodnutí; je totožný se skálou,

vytrženou z hory, avšak nikoliv lidskou rukou (**2:45**; viz **pozn. 14**).

Synu člověka. Tento termín může znamenat jednoduše „člověk“. Hebrejský ekvivalent tohoto aramejského výrazu je v **Da 8:17** použit pro Daniele, stejně jako pro jeho současníka Ezechiele v **Ez 2:1, Ez 2:3, Ez 2:6**. Daniel je jedním z prvních (ne-li vůbec první), kdo použije toto spojení. Pozdější židovská mezizákonní apokalyptická literatura navazuje na tuto pasáž a vykresluje „syna člověka“ jako nadpřirozenou bytost, přinášející nebeskou moc na Zem. Daniel viděl *podobného Synu člověka*, tedy někoho srovnatelného s člověkem, a přesto výrazně odlišného (**14**). V evangeliích je výraz „Syn člověka“ používán ve vztahu ke Kristu (69 výskytů v synoptických evangeliích a **12** v Janově). Ježíš sám sebe nejčastěji označoval právě tímto titulem. **7:14 Všichni lidé ... nebude zničeno.** „Syn člověka“, kterého Daniel viděl, je veliký syn Davidův, Mesiáš. Izajáš také líčí jeho království jako nikdy nekončící (**Iz 9:7**). Ježíš toto mesiánské spojení potvrzuje narážkou na právě tuto pasáž. Z toho důvodu byl náboženskými vůdci své doby nařčen z rouhání (**Mt 26:64–65; Mk 14:62–64**). Kdo slouží jemu, slouží Bohu.

Byla mu dána vláda. Bůh mu svěruje „místodržitelství“ nade všemi národy. Tím je naplněna role skály, vytržené z hory (**2:44–45**).

7:15 Děsilo mne. Daniel byl zděšen tím, co viděl (**28**), přesto se dožaduje vysvětlení nesrozumitelných jevů (**16, 19**). Je to od něho projev odvahy: touhy znát pravdu navzdory tušení, že odhalená záhada bude ještě děsivější (**21**). Milovat pravdu, ať je jakákoliv; hledat ji, ať je kdekoliv, je známka vysokého stupně zralosti. Zavírat před ní oči jen proto, že je nepřijemná, je dětinské, nedospělé, a v důsledku vede k paralyzující neschopnosti se na těžké časy připravit.

7:18 Nejvyššího. Mezi „Synem člověka“ coby Králem (**13–14**) a „svatými Nejvyššího“ coby těmi, kdo budou mít podíl na jeho království, je úzká spojitost (**22, 27**).

Svatí. Viz **21–22, 25 a 27**. Nebudou to andělé, nýbrž věrní věřící, komu bude svěřeno království (srv. **1Kor 6:1–11; 2Tm 2:12; Zj 22:5**).

Na věky. Viz **6:26; 7:14 a jeho pozn. 7:14**.

troufale a jevil se větší než ostatní. ²¹Viděl jsem, že ten roh vedl **válku** proti svatým a přemáhal je, ²²až přišel Věkovitý a soud byl předán svatým Nejvyššího; nadešla doba a **království** dostali do držení svatí. ²³Rekl toto:

„Čtvrté zvíře - na zemi bude čtvrté království, to se bude ode všech království lišit; pozře celou zemi, podupe ji a rozdrtí. ²⁴A deset rohů - z toho království povstane deset králů. Po nich povstane jiný, ten se bude od předchozích lišit a sesadí tři krále. ²⁵Bude mluvit proti Nejvyššímu a bude hubit svaté Nejvyššího. Bude se snažit změnit doby a zákon. Svatí budou vydáni do jeho rukou až do **času** a časů a poloviny času, ²⁶avšak zasedne **soud** a vladařskou moc mu odejmou, a bude úplně vyhlazen a zahuben. ²⁷Království, vladařská moc a velikost všech království pod celým nebem budou dány **lidu svatých** Nejvyššího. Jeho království bude království věčné a všechny vladařské moci ho budou uctívat a poslouchat.“

²⁸Zde končí to slovo. Já, **Daniel**, jsem se velice zhrozil těch myšlenek, barva mé tváře se změnila, ale to slovo jsem uchoval ve svém srdci.

Vidění o beranu a kozlu

8 V třetím roce kralování krále Belšasara ukázalo se mně, Danielovi, **vidění**, po onom, které se mi ukázalo na počátku. ²Viděl jsem ve vidění - byl jsem ve vidění na hradě **Šúšanu** v élamské krajině - viděl jsem tedy ve vidění, že jsem u řeky Úlaje: ³Pozvedl jsem oči a spatřil jsem, hle, jeden beran stál před řekou a měl **dva rohy**. Ty rohy byly veliké, jeden však byl větší než druhý; větší vyrostl jako poslední. ⁴Viděl jsem berana trkat směrem k moři, na sever a na jih. Žádné zvíře před ním neobstálo a nikdo nic nevyprostil z jeho moci. Dělal, co se mu líbilo, a vzmohl se.

⁵Pozoroval jsem, a hle, ze západu přicházel **kozel** na celou zemi, ale země se nedotýkal. Ten kozel měl mezi očima nápadný roh. ⁶Přišel až k dvourohému beranovi, kterého jsem viděl stát nad řekou. Přiběhl k němu silně rozrušen. ⁷Viděl jsem, že dostihl berana, rozlíceně do něho vrazil a zlomil mu oba rohy a beran neměl

7:21 Válku proti svatým ... přemáhá. Než se Boží věrní ujmou věčné vlády nad světem (18, 27 Mt 5:5), budou vystaveni pronásledování, které prověří jejich víru (Zj 13:7–10; Zj 14:12).

7:22 Starý dnů. Přestože malý roh (8) bude mít nějaký čas k rouhání (25) a pronásledování svatých (21), nakonec podlehe Božímu soudu (Za 14:1–4; Zj 19:2).

Království. Boží zásahy do historie směřují k tomu, co NZ nazývá „královstvím Božím“ (viz čl. **Království Boží** Mt 4).

7:25 Času a časů a půl času. Slovo pro „čas“ je stejné jako v 4:13 a 4:20, kde může znamenat jeden rok (viz pozn. 4:13 a Zj 12:14). Nejjistější zřejmě bude považovat toto časové určení za dobu, kterou Boží intervence zkrátí ve prospěch svého lidu (Mt 24:22). **!!! DOPSAT !!!** hebr.

7:26 Soud. Nebeský soud (viz 10). Nebesa jsou stvořené místo, Boží soudní síň, nikoliv Boží „bydliště“ (1Kr 8:27).

7:27 Lidu svatých. Viz pozn. 18.

7:28 V srdci. Daniel zmiňuje tento detail, aby zdůraznil, že si nelíbí ve takové představě apokalyptických vizí. Ani s autoritou nad pohany u Babylonského i Perského královského dvora nemohl být osočen ze zrady věrnosti Božímu lidu. O budoucích událostech hovořil zkroušeně a s lítostí. Nemnul si ruce nad ztrestanými nevěrnými ani nad zahynuvšími nepřáteli. Tímto postojem srdce je příkladem všem.

Vyděšen. Myšlenky o Izraeli, který nepřestal o hřešit ani v zajetí a vykoledoval si tak sedminásobný trest pod vládou cizích království (srv. pozn. 9:11), Daniela deptaly (8:27), přestože věděl, že ultimátní závěr dějin vyústí ve vítěznou vládu Božích věrných (srv. pozn. 18).

8:1 Léta třetího kralování Balsazara. Viz pozn. 5:1. Není jednoznačně jisté, zda Belšasara spoluvláda s Nabonidem začala zároveň s Nabonidovým nástupem (556 př.Kr.) nebo o něco později. Ať tak či onak, události páté a osmé kapitoly je nutno chronologicky umístit mezi události kapitol 4 a 5.

8:1–12:23 Daniel se v poledních 5 kapitolách vrací k hebrejštině. Text 2:4–7:28 je v Aramejštině (viz pozn. 2:4).

8:1 Ukázalo se vidění. Daniel zakouší podobnou „cestovní“ vizi jako prorok Ezechiel (Ez 3:12–15).

8:2 Šúšan. V Danielově době byl Šúšan hlavním městem území jménem Elam, asi 370km východně od Babylóna. Není zřejmé, zda tehdy byla tato země nezávislá nebo spojena s Babylónem či Médeou. Později se však stal diplomatickým a administrativním hlavním městem Perského impéria (srv. Est 1:2; Neh 1:1). **!!! DOPSAT !!!** ww Susan a Elam

8:3 Vyšší ... později. Symbolismus pomáhá objasnit Médo-Perská historie. Médové se stali mocnými a nezávislými na Asýrii po r. 631 př.Kr. Peršané začali jako nevýznamná část médského království, ale chopili se nadvlády, když si Kýros (559–530 př.Kr.) z Anšanu (v Elamu) podmanil Médeu. Tehdy připojil ke svým titulům i „Král Médů“. Proto oba rohy jsou vysoké, ale vyšší reprezentuje mocnější Persii, a vyrostl později, protože Persie se dostala k moci později než Médea.

Dva rohy. Verš 20 identifikuje berana se dvěma rohy jako krále Médského a Perského království.

8:4 Stal se velikým. Perské impérium se stalo rozlehlejším a mocnějším než kterákoliv předchozí říše v dějinách Blízkého Východu.

Na západ, na sever a na jih. Kýros nejprve dobyl Malou Asii, poté severní i jižní Mezopotámii. Panovníci, následující po něm, rozšířili Médo-Perskou vládu daleko na Východ.

8:5 Sotva se země dotýkal. Obraz postihuje rychlost, s jakou Alexandr dobýval cílová území (viz pozn. 7:6). Mocnou Persii (viz pozn. 4) dokázal dobýt během pouhých tří let.

Kozel. Verš 21 identifikuje kozla jako Řecko a roh mezi očima jako jeho prvního krále. Symbolismus výstižně zachycuje rozmach Řeckého impéria pod vedením Alexandra Velikého (356–323 př.Kr.).

sílu mu odolat. Kozel ho povalil na zem a rozšlapal a nebyl nikdo, kdo by berana vyprostil z jeho moci.⁸ Kozel se velice vmohl. Když byl na vrcholu moci, zlomil se ten velký **roh** a místo něho vyrostly čtyři nápadné rohy do čtyř nebeských větrů.

⁹Z jednoho z nich vyrazil jeden maličký **roh**, který se velmi vmáhal na jih a na východ i k nádherné zemi.
¹⁰Vzmohl se tak, že sahal až k nebeskému zástupu, srazil na zem část toho zástupu, totiž hvězd, a rozšlapal je.
¹¹Vypjal se až k veliteli toho zástupu, zrušil každodenní oběť a rozvrátil příbytek jeho **svatyně**.¹² Zástup byl sveden ke vzpouře proti každodenní oběti. Pravdu srazil na zem a dařilo se mu, co činil.¹³ Slyšel jsem, jak jeden svatý mluví. Jiný svatý se toho mluvícího otázel: „Jak dlouho bude platit vidění o každodenní oběti a o vzpouře, která pustoší a dovoluje šlapat po svatyni i zástupu?“¹⁴ Řekl mi: „Až po dvou tisících a třech stech večerech a jitrech dojde svatyně spravedlnosti.“

¹⁵Když jsem já Daniel uviděl to vidění a snažil se mu porozumět, hle, postavil se naproti mně kdosi podobný muži¹⁶ a uslyšel jsem nad Úlajem lidský hlas, který takto volal: „**Gabrieli**, vysvětli mu to vidění.“
¹⁷Přišel tedy tam, kde jsem stál; zatímco přicházel, byl jsem ohromen a padl jsem tváří k zemi. Řekl mi: „Pochop, lidský **synu**, že to vidění se týká doby konce.“¹⁸ Když se mnou mluvil, ležel jsem v mrákotách tváří na zemi. Dotkl se mě a postavil mě na mé místo.¹⁹ Řekl: „Hle, sdělím ti, co se stane v posledním hrozném **hněvu**, neboť se to týká konce času.“²⁰ Dvourohý beran, kterého jsi viděl, jsou králové médští a perští.²¹ Chlupatý kozel je král řecký a veliký roh, který měl mezi očima, je první král.²² To, že se roh zlomil a místo něho vyvstaly **čtyři**, znamená, že vyvstanou čtyři království z toho pronároda, ale nebudou mít jeho sílu.

8:8 Čtyři místo něho, na čtyři strany světa. Verš 22 napovídá, že tyto rohy symbolizují čtyři království, na které se rozdělí Alexandrova říše. Historické záznamy dokládají, že po určité době vnitřních tahanic se čtyři Alexandrovi generálové podělili o bývalé řecké impérium. Viz pozn. 7:6.

Nesmírně velikým. Alexandrovo impérium brzy překonalo perskou říši i rozlohou. V roce 327 př.Kr. pokrývalo území dnešního Afghánistánu a později sahalo až do údolí Indus.

Roh se zlomil. Když Alexandrova armáda odmítla pokračovat dále na východ, vrátil se do Babylóna, kde zemřel ve věku třiatřiceti let.

8:9 K zemi Judské. Dosl. k Nádherné (Slavné, Ctnostné, Ozdobné) — rozumí se (implicitně) Zemi Zaslíbené. Antiochos IV. Epifanés ve snaze helenizovat svá území zakázal židovské náboženství včetně chrámových obřadů, čtení Tóry, zachovávání Sabatu i obřizku; Židé byli dokonce nuceni účastnit se helénským modloslužbám. K aktivnímu odporu se odhodlali po hrdinském činu starého kněze Matatiáše, který neuposlechl rozkaz obětovat modle a namísto toho zabil královského úředníka i Žida, ochotného oběť vykonat. (To nám mj. připomíná, že pronásledování bezbožnou vládou si lidé vykoledují ani ne tak tím, co by dělali, jako spíše tím, co udělat odmítnou.) Tím odstartoval vzpuru Makabejských, vyličenou v deuterokanonické knize 2 Makabejská a v jejím románovém zpracování Howarda Fasta *Moji stateční bratři*. Svátek Chanuka Židé dodnes slaví na památku vítězství tohoto povstání, jemuž se roku 164 př.Kr. skutečně podařilo osvobodit Jeruzalém ode všech helenizátorů a znovu posvětit chrám. !!! **DOPSAT !!!** reference a přehled svátků, sladit s Úvodem

Nepatrný roh. Verš 23 naznačuje, že rok symbolizuje zlého krále, který povstane z jednoho ze čtyř řeckých království po delším čase („koncem jejich králování“). Ličení skutků tohoto krále (vv. 9–14, 23–25) identifikuje jako Antiocha IV. Epifana z dynastie Seleukovců, vládnoucího mezi 175 a 164 př.Kr. Nezaměnit s malým rohem ze 7:8, který povstane až za římského období, po řeckém.

8:10 Strhl na zem ... a pošlapal je. Symbolické zachycení krutého pronásledování Božího lidu za Antiocha IV. Epifana. Viz pozn. 8:9 a Úvod: Záměr a zvláštnosti. Srv. 11:21–35; 1Mak 1:10–64.

Z hvězd. Hvězdy symbolizují Boží lid; srv. 12:3; Jr 33:22; Gn 12:3; Gn 15:5 a/nebo nebeskou armádu andělů (Iz 14:13; viz též 2Mak 9:10). Antiochovy mince ho zobrazují s hvězdou nad hlavou. Útok na lid Boží znamená útok proti nebi.

8:11 Zrušil každodenní oběť. Viz (vv. 12–13; 11:31 a pozn. 8:9.)

Knížeti. Zde označení pro Boha, Pána zástupů (hebr. „armád“ !!! **DO-PSAT !!!** hebr.; srv. Iz 6:3). Ve verši 25 je formulace „kníže kníže“¹. Antiochos IV. si osvojil přídomek Epifanés („Bůh zjevený“) a považoval sám sebe za manifestaci Dia, hlavního boha řeckého panteonu.

Zpustošil svatyni. Antiochos IV. nejen vstoupil do Nejsvětější Svatyně jeruzalémského chrámu a vydrancoval z ní zlaté a stříbrné nádoby, ale dokonce na Hospodinově oltáři na chrámovém nádvoří vztyčil oltář Dív a obětoval na něm prase (viz pozn. 11:31).

8:12 Šťastně mu se dařilo. Úspěch rohu, který začal jako malý (v. 9, Antiocha IV.) obnášel i zničení kopií hebrejských Písem (1Mak 1:56–57).

Vojsko to vydáno v převrácenost proti ustavičné oběti. Boží lid je vydán v moc rohu, který začal jako malý (v. 9), tedy Antiocha IV. Zákaz chrámové bohoslužby lze od bezbožného vladaře očekávat.

8:14 Pak bude svatyně očištěna. Chrám byl vyčištěn a znovu zasvěcen pod vedením Judy Makabejského 25. prosince 165 př.Kr. (viz pozn. 11:34; srv. Za 9:13–17).

2300 večerů a jiter. Fráze „večerů a jiter“ se v celém SZ objevuje pouze zde a ve verši 26. Lze ji chápat jako odkaz na večerní a ranní oběti (srv. Ex 29:38–42); v takovém případě by to znamenalo dobu 1150 dní. Jiné pohledy považují frázi za prosté označení 2300 dní. Vzhledem k tomu, že počátek pronásledování Antiochem IV. lze spojit s jakýmkoliv počtem incidentů již od 171 př.Kr., je těžké jednoznačně rozhodnout, ke kterému chápání fráze se přiklonit. Číslo 23 může symbolizovat pevně stanovené období, podobně jak je tomu v mimobiblické apokalyptické literatuře.

8:16 Gabrieli. Tento anděl je v Písmu zmíněn jménem čtyřikrát (9:21; Lk 1:11, 19, 26). Jméno znamená „Bůh je moje síla“.

8:17 Vidění času konce. Viz též v. 19. Vazba nemusí nutně znamenat úplný závěr historie; Ve verších 11:27 a 11:35 je podobné spojení umístěno v kontextu, který pravděpodobně odkazuje ke konci pronásledování pod Antiochem IV.

Synu člověka. Viz pozn. 7:13. „Silný Boží“ (viz pozn. 16) promlouvá k vznešenému smrtelníkovi.

8:19 Koncem hněvu. „Čas hněvu“ může znamenat období Božího hněvu, namířeného proti Izraeli, vykonaného nadvládou Babylóňanů, Peršanů a Řeků.

8:20 Skopec. Viz pozn. 3 a 4.

8:21 Kozel ... roh. Viz pozn. 5 a 6.

8:22 Čtyři. Viz pozn. 8.

²³Ke konci jejich kralování, až se naplní míra vzpurných, povstane král nestoudný, který bude rozumět hádankám. ²⁴Bude zdatný svou silou, a nejen svou silou, bude přinášet neobyčejnou zkázu a jeho konání bude provázet zdar. Uvrhne do zkázy zdatné a lid svatých. ²⁵Obezřetně a se zdarem bude jeho ruka lstivě jednat; ve svém srdci se bude vypínat, nerušeně uvrhne do zkázy **mnohé**. Postaví se proti Veliteli velitelů, avšak bude zlomen bez zásahu ruky. ²⁶Vidění o večerech a jitrech, jak ti bylo pověděno, je pravdivé.

Ty pak **podrž to vidění v tajnosti, neboť se uskuteční za mnoho dnů.**“

²⁷Já Daniel jsem zůstal bez sebe a byl jsem těžce nemocen po řadu dní. Pak jsem vstal a konal své povolání u krále. Žasl jsem nad tím viděním, ale nikdo to nechápal.

Danielova modlitba

9 V prvním roce vlády **Darjaveše**, syna **Achašvérošova**, který byl médkého původu a byl králem nad královstvím kaldejským, ²v tom prvním roce jeho kralování jsem já Daniel porozuměl z knih počtu roků, o nichž se stalo slovo Hospodinovo proroku **Jeremjášovi**; vyplní se, že Jeruzalém bude po sedmdesát let v troskách. ³Obrátil jsem se k Panovníku Bohu, abych ho vyhledal **modlitbou** a prosbami o smilování v postu, žíněném rouchu a popelu.

⁴Modlil jsem se k Hospodinu, svému Bohu, a vyznával se mu slovy: „Ach, Panovníku, Bože veliký a hrozný, který dbáš na smlouvu a milosrdenství vůči těm, kteří tě milují a dodržují tvá přikázání! ⁵Zhřešili jsme a provinili se, jednali jsme svévolně, bouřili se a uchýlili od tvých přikázání a soudů. ⁶A neposlouchali jsme tvé služebníky proroky, kteří mluvili ve tvém jménu našim králům, našim velmožům, našim otcům a všemu lidu země. ⁷Na tvé straně, Panovníku, je spravedlnost, na nás je zjevná hanba až do tohoto dne; je na každém judském muži, na obyvatelích Jeruzaléma, na celém Izraeli, na blízkých i dalekých, ve všech zemích, do nichž jsi je rozehnal pro jejich zpronevěru, které se vůči tobě dopustili. ⁸Hospodine, na nás je zjevná hanba, na našich králech, na našich velmožích a na našich otcích, neboť jsme proti tobě zhřešili. ⁹Na Panovníku, našem Bohu, závisí slitování a odpuštění, neboť jsme se bouřili proti němu ¹⁰a neposlouchali jsme Hospodina, našeho Boha, a neřídili se jeho zákony, které nám vydával skrze své služebníky proroky. ¹¹Celý Izrael přestoupil tvůj zákon a odchýlil se a neposlouchal tebe. Na nás je vylita kletba a zlořečení, jak je o tom psáno v zákoně **Mojžíše**, Božího služebníka, protože jsme proti tobě hřešili. ¹²Dodržel jsi své slovo, které jsi promluvil proti

8:23–25 Viz **pozn. 9–14**. Někteří vykladači spatřují v popisu rohu v této kapitole (v. 8) obraz Antikrista v podobě Antiocha IV. coby typu mocného oponenta Božího lidu v budoucnosti. **!!! DOPSAT !!!** typologii někde do článku

8:25 Bez přispění lidské ruky bude zničen. Antiochos IV. nebyl zavražděn ani nepadl v bitvě. Jeho smrt v roce 164 př.Kr. nastala jako důsledek nervové choroby. Záznamy jeho smrti jsou v **1Mak 6:1–16** a **2Mak 9:1–28**.

Proti knížeti knížat. Odkaz na Boha.

Mnohé. Tj. věrné Židy.

8:26 Podrž to vidění v tajnosti. Pečeť byla používána k jednomu ze dvou účelů: (1) Budto jako certifikát autentičnosti („Toto je opravdu královo nařízení!“) anebo (2) k zabezpečení důvěrného dokumentu. Tento druhý význam nejlépe odpovídá kontextu (srv. **pozn. 6:18**).

Neboť se uskuteční za mnoho dnů. Dobyvačné tažení Alexandra Velikého (333–323 př.Kr.) začalo téměř dvě století po Danielových vizích (cca. 500 př.Kr.); Antiochos IV. vládl století a půl po Alexandrovi (171–164 př.Kr.).

9:1 Darjaveše. Viz **pozn. 5:31** a **6:1**. První rok Darjavešovy vlády byl 539 př. Kr.

Achašvéroš. Nezaměnit s králem z **Est 1:1**. Hebrejská odvozenina původního perského Xerxes („král všech mužů“ nebo „hrdina mezi králi“). Mohl to být královský titul, a ne vlastní jméno.

9:2 Jeremiáš ... sedmdesátého léta. Viz **Jr 25:11** a **Jr 29:10**. Sedmdesát let lze považovat budto za zaokrouhlený věk jednoho lidského života, anebo za přesné časové určení. Někteří toto období datují od 586 př.Kr. (zničení jeruzalémského chrámu Nebúkadnesarem) do 515 př.Kr. kdy byl dokončena rekonstrukce chrámu Zerubábelem (srv. **pozn. 26**).

Jiní považují za začátek 70 let první rok Danielova zajetí (604 př.Kr., srv. **pozn. 1:1**). Není pochyb, že Daniel byl obeznámen s Izajášovým proroktím o propuštění Izraele z otroctví pohanským vládařem jménem Kýros (**Iz 44:28; Iz 45:1–13**). Viz čl. **Kýros je můj pastýř Iz 44**. Daniel považuje Kýrovo propuštění za rok naplnění Jeremjášova proroktví, podobně jako autor kniha Paralipomenon **!!! DOPSAT !!!** [větvení pro Letopisů] (**2Pa 36:22**). V literatuře starého Blízkého Východu bylo 70 let standardní dobou trestu božstva nad neposlušným lidem. Tento čas mohl být prodloužen nebo zkrácen podle reakce lidí (viz **Jr 18:7–10**; viz též **Úvod k prorockým knihám**). Proto určitá flexibilita v aplikaci číslice 70 různými biblickými autory není překvapivá.

9:3 Modlitbou, v postu, žíní a popelu. Daniel byl zděšen, protože věděl, že Izrael byl 70 let v zajetí za trest pro své hříchy, ale ani po 70 letech se od svých hříchů neodvrátil. Srv. **pozn. 11**.

9:4–19 Danielova modlitba vyrůstá z chápání vztahu s Bohem jako smluvního (požehnání za poslušnost a prokletí za neposlušnost; viz zejména **vv. 5, 7, 11–12; Lv 26:14–45; Dt 28:15–68; Dt 30:1–5**). Podobnou modlitbu předkládá Boží lid v **Neh 9:6–38**. Modlitbu tvoří čtyři části: (1) uctívání (v. 4); (2) doznání hříchů (**vv. 5–11a**); (3) uznání Boží spravedlnosti a zaslouženosti trestu (**vv. 11b–14**) a (4) prosba o Boží slitování, opřená o Jeho jméno, království a vůli (**vv. 15–19**). Modlitba stojí na Božích zaslíbeních (v. 2), je pronesena zkroušeným duchem (v. 3) a ukazuje tak vzor náležitých prvků účinné modlitby.

9:11 Mojžíše. Danielovi bylo jasné, že když si Izrael nevzal ponaučení ze sedmdesátiletého otroctví, čeká ho sedminásobný trest, jak píše Mojžíš (**Lv 26:18, 21, 24, 28**). Národ bude sloužit cizincům 490 dalších let. Historie nás učí, že tato lhůta byla Boží milostí o něco zkrácena (srv. **Jr 18:8**). **!!! DOPSAT !!!**

nám a proti našim soudcům, kteří nás soudili, že uvedeš na nás zlo tak veliké, že takové nebylo učiněno pod celým nebem; tak bylo učiněno v Jeruzalémě. ¹³Jak je psáno v zákoně Mojžíšově, přišlo na nás všechno to zlo. Neprosili jsme Hospodina, svého Boha, o shovívavost a neodvrátili se od svých nepravostí a nejednali prozíravě podle jeho pravdy. ¹⁴Proto Hospodin bděl nad tím zlem a uvedl je na nás, neboť Hospodin, náš Bůh, je spravedlivý ve všech svých činech, které koná, ale my jsme ho neposlouchali. ¹⁵Nyní, Panovníku, náš Bože, který jsi svůj lid vyvedl z egyptské země pevnou rukou, a tak sis učinil jméno, jaké máš až dodnes, zhřešili jsme, byli jsme svévolní. ¹⁶Panovníku, necht se prosím podle tvé veškeré spravedlnosti odvrátí tvůj hněv a tvé rozhořčení od tvého města Jeruzaléma, tvé svaté hory, neboť pro naše hříchy a viny našich otců je Jeruzalém a tvůj lid tupen všemi, kteří jsou kolem nás. ¹⁷Nyní tedy, Bože náš, slyš modlitbu svého služebníka a jeho prosby o smilování a rozjasni tvář nad svou zpustošenou svatyní, kvůli sobě, Panovníku. ¹⁸Naklůň, můj Bože, své ucho a slyš, otevři své oči a viz, jak jsme zpustošeni my i město, které se nazývá tvým jménem. Vždyť ne pro své spravedlivé činy ti předkládáme své prosby o smilování, ale pro tvé velké slitování. ¹⁹Panovníku, slyš! Panovníku, odpusť! Panovníku, pozoruj a jednej! Neprodlevej! Kvůli sobě, můj Bože! Vždyť tvé město i tvůj lid se nazývá tvým jménem.“

²⁰Ještě jsem rozmlouval a modlil se, vyznával hřích svůj i hřích Izraele, svého lidu, a předkládal Hospodinu, svému Bohu své prosby o smilování za svatou horu Boží, ²¹tedy ještě jsem rozmlouval v modlitbě, když **Gabriel**, ten muž, kterého jsem prve viděl ve vidění, spěšně přilétl a dotkl se mě v době večerního obětního daru. ²²Poučil mě, když se mnou mluvil. Řekl: „Danieli, nyní jsem vyšel, abych ti posloužil k poučení. ²³Prve při tvých prosbách o smilování vyšlo slovo a já jsem přišel, abych ti je oznámil, neboť jsi vzácný Bohu. Pochop to slovo a rozuměj vidění.

²⁴**Sedmdesát týdnů let** je stanoveno tvému lidu a tvému svatému městu, než bude skoncováno s nevěrností, než budou zapečetěny hříchy, než dojde k zproštění viny, k uvedení věčné spravedlnosti, k zapečetění vidění a proroctví, k pomazání svatyně svatých. ²⁵Věz a pochop! Od vyjití slova o navrácení a vybudování Jeruzaléma až k pomazanému vévodovi uplyne sedm týdnů. Za šedesát dva týdny bude opět vybudováno prostranství a příkop. Ale budou to svízelné doby. ²⁶Po uplynutí šedesáti dvou týdnů bude **pomazaný** zahlazen a nebude již. Město a svatyně uvrhne do zkázy **lid vévody, který přijde**. Sám skončí v povodni, ale až do konce bude válka. Je rozhodnuto o pustošení. ²⁷Vnutí svou **smlouvu** mnohým v jednom týdnu a v polovině toho týdne **zastaví obětní hod i oběť přídavnou**. Hle, pustošitel na křídlech **ohyzných modly**, než se naplní čas a na pustošitele bude vylito rozhodnutí.“

9:21 Gabriel. Viz pozn. 8:16.

9:24 Sedmdesát týdnů let. Sedmdesát „týdnů“ let je 490 let (70×7). **9:25–27** „Sedmdesát týdnů“ let je rozděleno do tří menších celků o délce: 49 let („sedm týdnů“, v. 25); 434 let („šedesáti dvou týdnů“, v. 26) a 7 let („v jednom týdnu“, v. 27). Vykladači se rozcházejí v otázce, zda tyto části tvoří navazující sekvenci, nebo zda jsou odděleny nějakými časovými intervaly. Pokusy srovnat chronologii příliš přesně selhávají, protože počty let byly zamýšleny jako zaokrouhlená čísla, reprezentující období. Přestože Danielovy kalkulace nemohou být brány jako precizní, základní vzorec je zřetelný bez nebezpečí spekulací: Po pokynu obnovit Jeruzalém (v. 25) následuje „sedm týdnů“, tedy 49 let, během nichž byla rekonstrukce Jeruzaléma dokončena (viz knihy Ezdráš a Nehemjáš). Poté následovalo „šedesát dva týdnů“, tedy 434 let (v. 25), během nichž bude zabit Mesiáš (v. 26; viz pozn. 26). Poslední „jeden týden“ (v. 27) bude naplněn v blízkosti doby Kristovy pozemské služby. Pokud by zkáza verše 27 měla znamenat destrukci chrámu Římany v roce 70 po Kr., pak součet „týdnů“ nevychází bez mezer mezi nimi. To by se dalo přičíst Boží milosti, která původní lhůtu zkrátila (viz pozn. 11).

9:26 Mesiáš ... svatyni. Podle tohoto proroctví bude pomazaný zabit před zničením jeruzalémského chrámu. Druhý chrám, který po návratu z babylónského zajetí obnovil Zerubábel (Ezd 5:2; Ezd 6:15; Za 1:12; Za 4:9) a který v roce 20 př. Kr. ještě rozšířil Herodes ve snaze zavděčit se Židům, byl srovnán se zemí Římany v roce 70 po Kr. a od té doby nebyl nikdy obnoven. Na jeho místě dnes stojí mešita; není žádá

naděje, že by mohl být znovu zbudován, aby před jeho dalším zničením mohl být zabit pomazaný. Příchod Mesiáše musíme hledat mezi 20 př.Kr. a 70 po Kr.

Lid vévody, který přijde. Narážka budto na řeckého Antiocha IV. Epifana jakožto předchůdce římského generála Tita (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.0), anebo přímo na Tita a jeho armádu, která zničila Jeruzalém v roce 70 po Kr.

9:27 Smlouvu. Nevýjádřený podmět „on“ je nejpravděpodobněji pomazaný anebo „vůdce“ z verše 26. Náзор, že je zde řeč dohodě mezi Antikristem a židovským národem, shromážděným v Zemi v době „velkého pronásledování“, je sice populární, leč méně pravděpodobný. **Zastaví obětní hod i oběť přídavnou.** Pravděpodobně ukončení sz obětního systému Kristovou zástupnou obětí jednou provždy a pro všechny (viz Iz 53:10; Ř 12:1). Je však také možné, že se zde mluví o znesvěcení chrámu Antiochem IV. Epifanem nebo Titem (viz pozn. 26.) Někteří zastávají méně pravděpodobný pohled, že je řeč o Antikristově zákazu náboženských praktik obecně shromážděnému Izraeli po třech a půl letech (Zj 11:2; 12:6, 14) „velkého pronásledování“. **Ohyzných modly.** Patrně zkáza chrámu Antiochem IV. nebo Titem (viz pozn. 26 a Úvod: Záměr a zvláštnosti). Podobné fráze se vyskytují v 8:13; 11:31 a 12:11 (viz poznámky k nim), stejně jako v 1Mak 1:54. **Da 8:3 a 1Mak 1:54** odkazují k Antiochovi IV. Daniel používá stejný jazyk k popisu toho, kdo znesvětil chrám v blízkosti doby Mesiášovy. Ježíš na tuto ohavnost naráží v Mt 24:15 a Mk 13:14.

Muž ve lněném oděvu

10 V třetím roce vlády Kýra, krále perského, bylo Danielovi, který byl pojmenován Beltšasar, zjeveno slovo. A to slovo je pravdivé; týká se velké strasti. Pochopil to slovo. Pochopení mu bylo dáno ve viděních.

²V těch dnech jsem já, Daniel, **truchlil** po celé tři týdny. ³Chutný chléb jsem nejedl, maso a víno jsem nevzal do úst, ani jsem se nepotíral mastí až do uplynutí celých tří týdnů.

⁴Dvacátého čtvrtého dne prvního měsíce jsem byl na břehu veliké řeky zvané Chidekel. ⁵Pozvedl jsem oči a spatřil jsem, hle, jakýsi **muž oblečený ve lněném oděvu**. Na bedrech měl pás z třpytivého zlata z Úfazu.

⁶Tělo měl jako chrysolit, tvář jako blesk, oči jako hořící pochodně, paže a nohy jako lesknoucí se bronz a zvuk jeho slov byl jako hrozný hluk. ⁷Já Daniel jsem to vidění viděl sám. Muži, kteří byli se mnou, žádné vidění neviděli, ale padlo na ně **veliké zděšení** a uprchli do úkrytu. ⁸Zůstal jsem sám a viděl jsem to veliké vidění, ale nezůstala ve mně síla. Velebnost mé tváře se změnila a byla zcela porušena; nezachoval jsem si sílu. ⁹Slyšel jsem zvuk jeho slov a jak jsem zvuk jeho slov uslyšel, přišly na mě mráкотy a padl jsem na tvář, totiž tváří na zem. ¹⁰A hle, dotkla se mě ruka a zatřásla mnou, takže jsem se pozvedl na kolena a dlaně rukou. ¹¹Muž mi řekl: „Danieli, muži vzácný, pochop slova, která k tobě budu mluvit. Stůj na svém místě. Jsem poslán k tobě.“ Když se mnou mluvil to slovo, stál jsem a chvěl jsem se. ¹²Řekl mi: „Neboj se, Danieli, neboť od prvního dne, kdy **ses rozhodl porozumět** a pokořit se před svým Bohem, byla tvá slova vyslyšena a já jsem proto přišel. ¹³Avšak **ochránce perského království** stál proti mně po jedenadvacet dní. Dokud mi nepřišel na pomoc **Míkael**, jeden z předních ochránců, zůstal jsem tam u perských králů. ¹⁴Přišel jsem, abych tě poučil o tom, co potká tvůj lid v posledních dnech, neboť vidění se týká těchto dnů.“

¹⁵Když ke mně promluvil tato slova, sklonil jsem tvář k zemi a oněměl jsem. ¹⁶A hle, kdosi podobný lidským synům se dotkl mých rtů. Otevřel jsem ústa a promluvil jsem k tomu, který stál proti mně: „Můj pane, pro to vidění mě sevřely křeče a nezachoval jsem si sílu. ¹⁷Jak by mohl služebník tohoto mého pána mluvit s tímto mým pánem? Od té doby není ve mně síla a nezůstal ve mně dech.“ ¹⁸Opět se mě dotkl kdosi, kdo vypadal jako člověk, a dodal mi sílu. ¹⁹Řekl: „Neboj se, muži vzácný, pokoj tobě! Vzpoh se, vzchop se!“ Když se mnou mluvil, nabyl jsem síly. Řekl jsem: „Ať můj pán mluví, neboť jsem již posílen.“ ²⁰Řekl: „Víš, proč jsem k tobě přišel? Nyní se opět vrátím, abych bojoval s **ochráncem Peršanů**. Odcházím, a hle, přichází **ochránce Řeků**. ²¹Zajisté, oznámím ti, co je zapsáno **ve spisu pravdy**. Není nikoho, kdo by mi dodával sílu v těch věcech, kromě vašeho ochránce Míkaela.“

Výklad vidění o posledních dnech

11 „V prvním roce vlády Darjaveše médkého jsem stál při něm, abych mu dodával sílu a byl mu záštitou. ²Nyní ti tedy oznámím pravdu: Hle, v Persii povstanou ještě **tři králové**. Čtvrtý pak nabude většího

10:1–12:13 *Vize budoucnosti Božího lidu.* Zde prorok obrací pozornost k závěrečné, delší vizi, zaměřené na vládu Antiocha IV. Epifana (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) i na dobu po něm. Tento materiál se dělí na 4 hlavní části: (1) andělova zvěst Danielovi (**10:1–11:1**), (2) události od Daniela po Antiocha IV. Epifana (**11:2–20**), Vláda Antiocha IV. Epifana (**11:21–12:3**) a závěrečné poselství k Danielovi (**12:4–13**). **10:1** V třetím roce vlády Kýra, krále perského. V roce 537 př. Kr. Viz **pozn. 1:21; 5:30; 6:1 a 9:1**. Tou dobou byli někteří Izraelité zpátky v Zemi, kde budovali chrám (**Ezd 1:1–4; 3:8**), avšak rekonstrukci budou nuceni brzy pozastavit (**Ezd 4:24**).

10:2 **Truchlil**. Pravděpodobný důvod Danielova zármutku byl stav Jeruzaléma (**Neh 1:4; Iz 61:3–4; 64:8–12; 66:10**).

10:5 **Muž oblečený ve lněném oděvu**. Verše 5 a 6 nabízejí detailní popis anděla, snad Gabriela (**9:2**) nebo toho, kdo ke Gabrielovi mluvil (**8:16**). Jeho zjev je podobný slávě Pána (**Ez 1:26–28; Zj 1:12–16**). Další zmínky o andělech jsou např. **Sd 13:6; Ez 9:2–3; 10:2** nebo **Lk 24:4**.

10:7 **Veliké zděšení**. Srv. **Iz 6:5 a Lk 5:8**.

10:12 **Ses rozhodl porozumět**. Danielova moudrost nebyla náhodná; usiloval o ni celým srdcem (srv. **Jr 29:16**).

10:13 **Jedenadvacet dní**. Když se modlíme, uvádíme do pohybu souvislosti v neviditelném světě, o jakých většinou nemáme ani nejmenší tušení. Srv. **Ef 6:12 a Zj 12:7–9**.

Ochránce perského království. Teritoriální démon, Satanův anděl, okupující Persii. V anglických Biblich nese označení „Prince of Persia.“ Populární videohra a film téhož jména jsou typickou ukázkou zpohanštění kultury, kdysi křesťanské; lze je považovat za oslavu tohoto prastarého démona. Srv. **Jb 1:6–12; Ž 82; Iz 24:21; Lk 11:14–26**. Nebeské zástupy bojují proti nepříteli za Boží lid i jinde v Písmu; viz např. **Sd 5:20; 2Kr 6:15–18; Ž 103:20–21**. Archanděl Michael je ve **verši 12:1** označen jako „velký ochránce, a bude stát při synech tvého lidu“.

Míkael. Význam jména zní: „Kdo je jako Bůh?“ Tento archanděl je v **Ju 9** a ve **Zj 14:7** vylíčen jako velitel nebeské armády andělů.

10:20 **S ochráncem Peršanů**. Viz **pozn. 13**.

Ochránce Řeků. Teritoriální démon nad Řeckem (srv. **pozn. 13**; viz **Jn 14:30; Ef 6:12**). Přestože Persie i Řecko budou Božímu lidu vládnout (a často ho budou utiskovat, srv. **pozn. 8:9**), Daniel si díky svým vizím připomenul, že jejich moc bude omezi, ba usměrní Bůh, jehož záměry se nakonec vždy uskuteční.

10:21 **Ve spisu pravdy**. Metafora pro Boží vševědoucnost a všemohoucnost. Srv. **Zj 20:12**.

11:2 **Čtvrtý**. Xerxés I. (485–464 př.Kr.), totožný s Achašvérošem z **Est 1:1**.

11:2–20 **Od Daniela po Antiocha IV. Epifana**. Zjevení, dané Danielovi v **11:2–20**, se zabývá blízkovýchodními dějinami ode dnů Danielo-

bohatství než ostatní. Jakmile získá sílu ze svého bohatství, vyburcuje všechno **proti řeckému království**.³ Povstane však **bohatýrský král**, bude vládnout nad obrovskou říší a dělat, co se mu zlíbí. ⁴Ale až bude pevně stát, bude jeho království rozloženo, rozděleno **podle čtyř nebeských větrů**, avšak ne jeho potomkům; nebude to už říše, jaké vládl on, neboť jeho království bude rozvráceno a dostane se jiným, nikoli jím. ⁵Tu **se může král Jihu**, ale jeden z jeho velitelů se může víc než on a bude vládnout. Bude vládnout nad nesmírnou říší. ⁶Po uplynutí několika let se spojí: **dcera krále Jihu** přijde ke králi Severu, **aby ujednala smír**; avšak paže si neuchová sílu, jeho paže neobstojí. Dcera **bude** v té době vydána záhubě i s těmi, kteří ji přivedli, i s tím, který ji zplodil, a s tím, kdo jí byl oporou. ⁷Avšak na jeho místo **postoupí** výhonek z jejích kořenů, přitáhne proti vojsku a **vejde do pevnosti krále Severu** a bude tam prosazovat svou sílu. ⁸I jejich bohy s jejich litými sochami a vzácnými nádobami, stříbro a zlato odveze do zajetí do Egypta; pak několik let nechá krále Severu na pokoji. ⁹Ten sice **vrhne** do království krále Jihu, ale vrátí se do své země.

¹⁰Jeho synové však **budou válčit a shromáždí nesmírné množství vojska**. Jeden z nich přitáhne, přizene se jako povodeň a bude válčit dál až k jeho **pevnosti**. ¹¹**Král Jihu** se rozhoří, vytáhne a bude sním, **s králem Severu**, bojovat; ten sice postaví nesmírné množství vojska, ale to množství bude vydáno do rukou onoho. ¹²To množství bude odvedeno. Jeho srdce zpychne. Pobije desetitisíce, avšak moc si neudrží. ¹³Král Severu se vrátí a **postaví ještě nesmírnější množství, než bylo první**, a po určité době, po několika letech, přitáhne s velkým vojskem a obrovským vybavením. ¹⁴V té době se mnozí postaví proti králi Jihu a synové rozvratníků svého lidu se pozdvihnou, aby se potvrdilo vidění, avšak klesnou. ¹⁵Král Severu opět přitáhne, nasype náspy a **zmocní se opevněného města**. Paže Jihu neobstojí, ani lid jeho vybraných sborů nebude mít sílu, aby obstál. ¹⁶Ten, který přitáhne proti němu, bude dělat, co se mu zlíbí, a nikdo před ním neobstojí. Zastaví se i **v nádherné zemi** a jeho ruka přinese zkázu. ¹⁷Pojme úmysl zmocnit se celého království, ujedná s ním smír a **dá mu jednu z dcer**, aby království strhla do zkázy. Ale **ona nebude stát při něm**. ¹⁸Pak obrátí tvář k ostrovům a mnohých

vých až po dobu Antiocha IV. Epifana. Prorokova vize je neobyčejně detailní; líčí souvislosti mezi událostmi mnohem složitější, než jaké bývají běžně prorokům zjevovány. Tyto podrobnosti upoutávaly pozornost původních čtenářů a svědčily ve prospěch Danielovy důvěryhodnosti. **11:2 Tři králové.** Kambýsés II. (Kýrův syn, 529–523 př.Kr.), Pseudo-Smerdis (vydával se za Kýrova syna Smerdisa, poté, co ho zavraždil jeho bratr Kambýsés) neboli Gaumáta (523–522 př.Kr.) a Darius I. (522–486 př.Kr.).

Bohatství. Viz **Est 1:4**.

Proti řeckému království. Roku 480 př.Kr. vedl Xerxés proti Řecku sérii zprvu úspěšných výprav a námořních bitev. Později však byla část perského loďstva poražena v bitvě u Salamíny a roku 479 př.Kr. byla i perská pozemní armáda poražena v bitvě u Platají. Téhož roku v bitvě u mysu Mykalé byla zahnána na ústup perská královská flotila. **11:3 Bohatýrský král.** Alexandr Veliký (336–323 př.Kr.). Srv. **pozn. 7:6; 8:5 a 8**.

11:4 Podle čtyř nebeských větrů. Viz **pozn. 7:6 a 8:8**.

11:5 Jeden z jeho velitelů se zmůže víc než on. Seleukos I. Nikátor (311–280 př.Kr.) se oddělil od Ptolemaia, stal se králem Babylóna a ovládal území od Sýrie na západě po řeku Indus na východě.

Se může král Jihu. Ptolemaios I. Sótér (323–285 př.Kr.).

11:6–20 Verše 6–20 obsahují detailní předpověď vztahů mezi králem Severu (Seleukovská říše) a králem Jihu (Ptolemaiovské království). Tato sekce může být rozdělena do tří částí: (1) události v souvislosti s Laodikou a Berenikou ("vv." 6–9); (2) kariéra Antiocha III. (**vv. 10–19**) a (3) vláda Seleuka IV. (**v. 20**).

11:6 Dcera krále Jihu. Berenika, dcera Ptolemaia II. Filadelfa (285–246 př.Kr.).

Aby ujednala smír. Ve druhé syrské válce (někdy po roce 260 př.Kr.), vedené seleukovským vládcem Antiochem II. Theem, utrpěl Ptolemaios II. Filadelfos ztrátu egyptských držav na maloasijském pobřeží a nakonec souhlasil s mírem. Ten byl zpečetěn, když se Antiochos II. Theos kolem r. 250 př.Kr. oženil s jeho dcerou Berenikou.

Bude ... vydána záhubě ... i s tím, který ji zplodil, a s tím, kdo jí byl oporou. Bývalá manželka Antiocha II. Laodika iniciovala spiknutí, jež vyústilo vraždou otravou Bereniky, Antiocha II. i jejích syna v kojeneckém věku.

11:7 Postoupí výhonek z jejích kořenů. Ptolemaios III. Euergetés

(246–221 př.Kr.), bratr zavražděné Bereniky (viz **pozn. 6**). Coby faraon (třetí z dynastie Ptolemaiovců) podpořil pořízení překladu hebrejského SZ do řečtiny, známého jako Septuaginta (LXX).

Vejde do pevnosti krále Severu. Ptolemaios III. napadl seleukovskou říši, obsadil Antiochii a nakonec dosáhl Babylónu. Dal popravit Laodiku (viz **pozn. 6**) a vrátil se do Egypta se značnou kořistí (srv. **v. 8**).

11:9 Král Severu vrhne do království krále Jihu, ale vrátí se do své země. Narážka na neúspěšné tažení Seleuka II. Kallinika (246–226 př.Kr.), syna Laodiky (viz **pozn. 6**), proti ptolemaiovskému Egyptu.

11:10 Jeho synové. Seleukos III. Keranus (226–223 př.Kr.) a Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.).

Budou válčit a shromáždí nesmírné množství vojska. Antiochos III. válčil s Ptolemaiovcí od 222–187 př.Kr. a na čas získal nadvládu nad Kenaanem a západní Sýrií.

Pevnost. Patrně Rafia, ptolemaiská pevnost v jižním Kenaanu (na jihu dnešního pásma Gazy). K hlavní bitvě zde došlo roku 217 př.Kr.

11:11 Král Jihu. Ptolemaios IV. Filopátor (221–203 př.Kr.).

S králem Severu. Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.; srv. **pozn. 10**). V bitvě u Rafie 217 př.Kr. utrpěl těžké ztráty (1400 mužů).

11:13 Postaví ještě nesmírnější množství, než bylo první. Antiochos III. v alianci s Filipem V. Makedonským vybudoval ještě větší armádu k invazi na Ptolemaiovská území. Ptolemaios IV. Filopátor zemřel za neobjasněných okolností a nahradil ho jeho čtyřletý syn Ptolemaios V. Epifanés (203–181; srv. **pozn. 17**).

11:15 Zmocní se opevněného města. Vitězství Antiocha III. nad egyptským generálem Scopasem v bitvě u Sidónu v r. 198 př.Kr. To znamenalo konec vlády Ptolemaiovců v oblasti, které se teprve později začalo říkat Palestina.

11:16 V nádherné zemi. Tj. v Zemi zaslíbené (viz **vv. 41, 45; 8:9**).

11:17 Dá mu jednu z dcer. Kleopatra, dcera Antiocha III. (nezaměnit s nejslavnější nositelkou tohoto jména, o pět generací mladší Kleopatrou VII. Egyptskou), byla roku 194 př.Kr. v Rafii (srv. **pozn. 10 a 11**) provdána za tehdy šestnáctiletého krále Ptolemaia V.

Ona nebude stát při něm. Kleopatra se spojila s Egyptany proti svému otci. Ve snaze zmařit Antiochovy snahy o uchvácení pobřežních měst Malé Asie hledala pomoc u Římanů.

11:18 Jeden konzul učiní přítrž jeho tupení. Římský generál Lucius

se zmocní, avšak jeden konsul učiní přítrž jeho tupení; a nejen to: jeho tupení mu oplátí. ¹⁹Obrátí tedy tvář k pevnostem své země, ale klesne, padne a nenajdou ho. ²⁰**Na jeho místo** povstane někdo, kdo dá projít **vyběřčímu** vznešeným královstvím, ale po několika letech bude zlomen, a to ani hněvem ani bojem.

²¹Na jeho místo povstane **Opovrženihodný**. Královská důstojnost mu nebude udělena, nýbrž nerušeně přitáhne a úskočně se zmocní království. ²²Jako povodní budou před ním odplaveny a zlomeny paže protivníků, právě **tak i vůdce smlouvy**. ²³S těmi, kteří se s ním spojí, bude jednat lživě. Opovážlivě vytáhne s hrstkou pronároda. ²⁴Nerušeně přitáhne do žirných krajín a učiní, co nečinili jeho otcové ani otcové jeho otců. Rozdělí mezi své lidi loupež, kořist a majetek a opevněným místům bude strojit úklady, až do času.

²⁵Vyburcuje svou sílu i srdce proti králi Jihu, potáhne s velikým vojskem. Král Jihu s vojskem velice velkým a zdatným se s ním utká v boji, ale **neobstojí**, protože mu budou nastrojeny úklady. ²⁶Ti totiž, kteří jídají jeho lahůdky, ho zlomí, jeho vojsko bude odplaveno, mnoho jich bude skleno a padne. ²⁷Srdce obou těch králů budou plná zloby a u jednoho stolu budou mluvit lež, ale nezdaří se to, neboť konec je ještě odložen do jistého času. ²⁸**Navrátí se** tedy do své země s velikým jméním, ale jeho srdce bude proti svaté smlouvě. Podle toho bude jednat; pak se vrátí do své země.

²⁹Po jistém čase **opět potáhne proti Jihu**, ale podruhé to nebude tak jako poprvé. ³⁰**Přítáhne na něj lodstvo Kitejců** a bude zkrúšen. Opět **bude soptit a jednat proti svaté smlouvě**. Obrátí se a přikloní k těm, kdo opustili svatou smlouvu. ³¹Jeho paže se napráhnou a znesvěť svatyni i pevnost, vymýtí kadodenní obět a dají tam ohyzdnou modlu pustošitele. ³²Ty, kteří jednají svévolně vůči smlouvě, přivede úslisnostmi k rouhání. Avšak lid, **ti, kteří se znají ke svému Bohu**, zůstanou pevní a budou podle toho jednat. ³³Prozíraví v lidu budou poučovat mnohé, ale budou po nějaký čas klesat pod mečem a plamenem, zjetím a loupeží. ³⁴Když budou klesat, naleznou trochu pomoci, ale mnozí se k nim připojí úskočně. ³⁵Někteří z prozíravých budou klesat, budou zkoušeni, třibeni a běleni **pro dobu konce**, totiž do jistého času.

³⁶Král bude dělat, co se mu zlíbí, bude se vypínat a činit větším nad každého boha a bude divně mluvit i proti Bohu bohů, co mu nepřísluší, a bude ho provázet zdar, **dokud se nedovrší hrozný hněv**, neboť rozhod-

Cornelius Scipio porazil Antiocha III. v několika bitvách a donutil ho postoupit Malou Asii římské nadvládě (Apamejský mír, 188 př.Kr.). V té době byl druhý syn Antiocha III., který bude později znám jako Antiochos IV. Epifanés, odvečen jako rukojmí do Říma.

11:20 Na jeho místo. Antiocha III. vystřídal na trůnu jeho starší syn Seleukos IV. Filopatér (187–175 př.Kr.).

Vyběřčímu. Heliodor (viz 2Mak 3:7–40).

11:21–12:3 Vláda Antiocha IV. Epifana. Zde se Daniel soustředí na zachycení života Antiocha IV. Epifana, který pronásledoval Židy a zneštěl chrám. Ukazuje jeho nástup k moci a charakter (21–24); kariéru (25–31); situaci Božího lidu pod jeho nadvládou (32–35); shrnutí jeho náboženského postoje (36–39); jeho ambice (40–45) a jeho porážku (42:1–3).

11:21 Opovrženihodný. Neslavný Antiochos IV. Epifanés (175–164 př.Kr.), bratr Seleuka IV., nikoli však jeho legitimní nástupce, protože Seleukos IV. měl syna Demetria Sotéra, známého též jako Demetrius I. Viz **vv. 23–24** a **pozn. 8:9–14**.

11:22 Tak i vůdce smlouvy. Snad odkaz na zavraždění velekněze Oniáše III. v Jeruzalémské podporovateli Antiocha IV. v roce 171 př.Kr. (srv. 2Mak 1:16–19).

11:25 Králi jihu. Tento jižní král je Ptolemaios VI. Filométor (181–146 př.Kr.), syn Ptolemaia V. a Kleopatry (viz **pozn. 17**).

Neobstojí. Antiochos IV. porazil Ptolemaia VI v bitvě u Pelúsia (srv. 1Mak 1:16–19).

11:28 Navrátí se ... do své země ... ale jeho srdce bude proti svaté smlouvě. Odvetou za jeruzalémské intriky proti svým podporovatelům vyplnil Antiochos IV. chrám po cestě z Egypta zpět do Antiochie v Sýrii (srv. 1Mak 1:20–28).

11:29 Opět potáhne proti Jihu. Antiochos IV. napadl Egypt znovu v roce 168 př.Kr.

11:30 Přítáhne na něj lodstvo Kitejců. Když po vpádu do Egypta Antiochos IV. obléhal Alexandrii, Římané, znepokojeni jeho postupem, k němu vyslali poselstvo v čele s Gaiem Popiliem, které mělo dojednat mír mezi ním a egyptským králem Ptolemaiem VI. (srv. **pozn. 25**). Antiochos po přečtení usnesení senátu požádal Popilia, aby mohl dokument probrat se svými společníky. Gaius Popilius Laenas však místo

toho nakreslil svou holí kolem krále kruh a zakázal mu z něj vystoupit, dokud na usnesení senátu neodpoví. Antiocha jeho jednání natolik vyvedlo z míry, že nakonec souhlasil se všemi římskými požadavky a uzavřel s Ptolemaiem VI. mír, s vojskem ustoupil z Egypta zpět do Sýrie a dokonce vyklidil i Kypr, který nedlouho předtím na Egyptanech dobyl.

Bude soptit a jednat proti svaté smlouvě. Antiochos byl rozhodnut zcela vymýtí židovské náboženství.

11:31 Odejmu obět ... postaví ohavnost zpuštění. Znesvěcení chrámu v prosinci 168 př.Kr. Antiochem IV. (srv. 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2); viz **pozn. 8:11; 9:27; 12:11**.

11:32 Ti, kteří se znají ke svému Bohu. Ti, kdo se Antiochovi IV. vze- přeli a zůstali Bohu věrni až k smrti (viz 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2). Věrnost znamená obět (srv. **gl. Lv 16:15; Kaz 1:9**).

11:34 Malou pomoc. Snad odkaz na starého kněze Matatiáše a jeho pět synů (Jan, Šimon, Juda, Eleazar a Jonatan), kteří vedli partyzánskou válku proti Antiochovi IV. Matatiáš zemřel v roce 166 př.Kr. Jeho synové pokračovali v boji a prosluli jako „Makabejští“. Pod vedením Judy Makabejského dosáhli vítězství v roce 165 př.Kr., kdy chrám byl vyčištěn a denní oběti obnoveny (srv. 1Mak 4:36–39).

11:35 Pro dobu konce ... do jistého času. Viz **pozn. 8:17**.

11:36–12:3 Král bude zničen na hoře Sion, přímo v srdci Svaté země (**vv. 44–45**). Jeho porážka je vylíčena v souvislosti s absolutním koncem dějin. Protože však tato proroctví (dosud) nenalezla svá naplnění v historii, je těžké odhadnout, nakolik doslovná či metaforická interpretace je na místě; při výkladu je zapotřebí obezřetnosti. Určité detaily v **11:36–12:3** nelze sladit s dobou Antiocha IV. Z toho důvodu mnoho evangelikálů chápe tyto verše jako popis Antikrista, který bude pronásledovat Boží lid těsně před druhým Kristovým příchodem (srv. **12:1–3**). Tato interpretace však předpokládá časový interval mezi událostmi, zachycenými verši **11:21–35** a **11:36–12:13** značně prodloužený, což text nikde nenaznačuje. Nelze vyloučit, že naplnění těchto proroctví bylo odvráceno, pozmeněno či odloženo (srv. **Úvod k proročím**).

11:36 Dokud se nedovrší hrozný hněv. Podobně jako v **8:17** a **11:35**, i dobu pronásledování má Bůh pod svou kontrolou.

nutí bude vykonáno. ³⁷Nepřikloní se ani k bohům svých otců ani k Oblíbenci žen, nepřikloní se k žádnému bohu, neboť se bude činit větším nade všechny. ³⁸Jen boha pevností bude ctít na jeho místě, zlatem, stříbrem, drahokamem a drahocennostmi bude ctít boha, kterého jeho otcové neznali. ³⁹Cizího boha uvede do opevněných pevností; kdo ho uzná, toho zahrne slávou. Takovým svěří vládu nad mnohými a jako odměnu jim přidělí půdu.

⁴⁰**V době konce** se s ním srazí král Jihu, ale král Severu proti němu zaútočí s vozbou a jízdou a obrovským loďstvem. Přitáhne proti zemím, zaplaví je a potáhne dál. ⁴¹Přitáhne i **do nádherné země** a mnozí klesnou. Z jeho rukou uniknou jen títo: Edóm, Moáb a přední z Amónovců. ⁴²Vztáhne svou ruku na četné země; ani egyptská země nevyvázne. ⁴³Získá vládu nad skrytými poklady zlata a stříbra a všemi egyptskými drahocennostmi. V jeho průvodu budou i Lúbijci a Kúšijci. ⁴⁴Ale vyděsí ho zprávy z východu a ze severu. Vytáhne s velkým rozhořčením, aby mnohé zahladil a vyhubil jako klaté. ⁴⁵Postaví své přepychové stany od moří k hoře svaté nádhery. Pak **přijde jeho konec a nikdo mu nepomůže.**

Poslední věci zůstanou tajemstvím

12 „**V oné době** povstane **Míkael, velký ochránce**, a bude stát při synech tvého lidu. Bude to **doba souzení**, jaké nebylo od vzniku národa až do této doby. V oné době **bude vyproštěn tvůj lid**, každý, kdo je zapsán v Knize. ²Mnozí z těch, kteří spí v prachu země, **procitnou**; jedni k životu věčnému, druzí k pohaně a věčné hrůze. ³Prozíraví budou zářit jako záře oblohy, a ti, kteří mnohým dopomáhají k spravedlnosti, jako hvězdy, navěky a navždy.

⁴A ty, Danieli, udržuj ta slova v tajnosti a **zapečeť** tuto knihu až do doby konce. Mnozí budou zmateně pobíhat, ale poznání se rozmnoží.“

⁵Já Daniel jsem viděl toto: Hle, povstali dva další muži, jeden na tomto břehu veletoku, druhý na onom břehu veletoku, ⁶a ten se otázal muže oblečeného ve lněném oděvu, který byl nad vodami veletoku: „Kdy nastane konec těch podivuhodných věcí?“ ⁷I slyšel jsem muže oblečeného ve lněném oděvu, který byl nad vodami veletoku. Zvedl svou pravici i levici k nebi a přísahal při Živém navěky, že k času a časům a k polovině, až se dovrší roztržštění moci svatého lidu, dovrší se i všechno toto. ⁸Slyšel jsem, ale **neporozuměl jsem**. Řekl jsem: „Můj pane, jaké bude zakončení toho všeho?“

⁹Řekl: „Jdi, Danieli, tajuplná a zapečetěná budou ta slova až do doby konce. ¹⁰Mnozí se vytříbí, zbělí a budou vyzkoušeni. Svěvolníci budou jednat svévolně; žádný svěvolník se nepoučí, ale prozíraví se poučí. ¹¹Od doby, kdy bude odstraněna každodenní oběť a vztyčena **ohyzná modla pustošitele**, **uplyne** tisíc dvě stě devadesát dní. ¹²Blaze tomu, kdo se v důvěře dočká tisíce tří set třiceti pěti dnů. ¹³Ty vytrvej do konce. Pak odpočineš, ale na konci dnů povstaneš ke svému údělu.

11:40 **V době konce.** (0) (0) Viz pozn. 8:17.

11:41 **Do nádherné země.** Tj. do Kenaanu; Země zaslíbené (viz vv. 41, 45; 8:9 a pozn. 16).

11:45 **Přijde jeho konec a nikdo mu nepomůže.** Vizl JI 3; Za 14:1–4; 2Te 2:8; Zj 16:13–16 a 19:11–21.

12:1 **V oné době.** Míkael, andělský strážce Izraele, nedopustí pronásledování Božího lidu donekonečna. Ztrestá ty, kdo jeho lidem ubližují. **Míkael, velký ochránce.** Viz pozn. 10:13.

Doba souzení. Viz Mt 24:21 a Mk 13:19, kde Ježíš navazuje na tato proroctví o Antiochovi IV. a používá je jako typ (viz čl. **Typologie v Bibli Ř 5** na str. ??) římského obležení Jeruzaléma v r. 70 po Kr.

Bude vyproštěn tvůj lid. Vysvobození nemusí nutně znamenat ochranu před mučednictvím (srv. v. 2), ale vždy z moci Satanovy (srv. Mt 6:13 a 2Tm 4:18). Tyto verše ujišťují Boží lid o ochraně před Sata-

novým pokušením dopadnout od víry v době pronásledování.

12:2 **Procitnou.** Předpověď tělesného vzkříšení svatých i ztracených před Božím posledním soudem (Mt 25:46; Jn 5:28–29).

12:4 **Zapečeť.** Pečeť byla chápána jako známka autentičnosti (viz pozn. 8:26).

12:7 **Času, časům a polovině.** Viz pozn. 7:25.

12:8 **Neporozuměl jsem.** Andělova odpověď (v. 7) na Danielovi otázku (v. 6) mu připadala nesrozumitelná, a tak otázku preformuloval.

12:11–12 **Ohyzná modla pustošitele.** Viz pozn. 9:27. Zvrácenosti Antiocha IV. slouží jako předobraz (viz čl. **Typologie v Bibli Ř 5** na str. ??) římského Tita v r. 70 po Kr.

1290 ... 1335 dní. Ačkoliv anděl upřesnil svou odpověď (v. 7; viz pozn. 8), pro nás zůstává význam těchto časových údajů obestřen tajemstvím (srv. Dt 29:29).